

UNIVERZITET U SARAJEVU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

O NEKIM VIDOVIMA ISLAMSKOG NAUKA O
ISUSU IZ NAZARETA

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Hrvoje Kalem

Student: Marijana Rosan

Sarajevo, 2023.

SAŽETAK

Tema završnog rada: O nekim vidovima islamskog nauka o Isusu iz Nazareta

Razmišljanja o Isus iz Nazareta događala su se i događaju unutar i izvan zajednica koje u njega vjeruju kao u Sina Božjega, Krista i Spasitelja. Upravo to pristupanje iz različitih kutova i tumačenja znak su njegove važnosti za čovjeka i općenito čovječanstvo.

Istina kršćanske vjere i teologije sadrži uvjerenje da je Isus iz Nazareta, povijesna osoba, pravi Bog i pravi čovjek, koji je, kako ispovijeda kršćanski *Credo*, mučen pod Poncijem Pilatom, raspet, umro i pokopan, te treći dan uskrsnuo od mrtvih. Tragom novozavjetnih spisa (usp. Iv 1, 1-5), kršćanska teologija je oduvijek vjerovala u Kristovu preegzistenciju. Kristologija je danas fokusirana na povijesnog Isusa, koji je neodvojiv od Krista vjere. Kada koristimo izraz *povijesni Isus* mislimo na Isusa povijesti, Isusa iz Nazareta koji je živio, navješćivao i djelovao u određenom vremenu i prostoru, odnosno na konkretnog čovjeka koji je u središtu Novog zavjeta. Međutim, ukoliko je u središtu govora o Isusu samo povijesna osoba, čovjek, Isus iz Nazareta (kako je to slučaj u drugim religijama), onda ne možemo govoriti o kristologiji, nego o isusologiji. Nauk o Isusu Kristu u drugim religijama, osobito u islamu, nije vezan uz Krista u kojeg kršćani vjeruju kao pravoga Boga i pravoga čovjeka koji ih je otkupio. Kršćanska kristologija je upravo pojašnjavanje onoga što je skriveno u jednostavnoj ispovijesti vjere: Isus iz Nazareta jest Krist, Pomazanik, definitivna Riječ kojom nam je Bog rekao sve. On je vrhunac i punina objave.

Kao što ćemo vidjeti kroz rad, govor o Isusu iz Nazareta ili isusologija, posebno je izražena u islamskom naučavanju i gledanju na osobu Isusa Nazarećanina, gdje ne možemo govoriti o kristologiji u kršćanskom smislu, čije je izvorno značenje govor o Isusu Kristu, kao Mesiji i Spasitelju. U fokusu ovog rada pokušat ćemo predočiti kako islam pristupa povijesnoj osobi Isusa Krista, te ukazati na nepotpunost isusologije bez kristologije. Svakako da u kontekstu poziva kršćanima da budu, svakome tko ih pita, spremni dati razloge nade (usp. 1 Pt 3, 15), isusologija predstavlja izazov kristologiji, kako za vlastiti razvoj tako i za približavanje čovjeku općenito te za dijalog s drugim.

Ključne riječi: povijesni Isus, Isus iz Nazareta, Krist, kristologija, isusologija, islam, kršćanstvo, druge religije

SUMMARY

Theme of final work: About some aspects of Islamic teaching about Jesus of Nazareth

Reflections on Jesus of Nazareth have occurred within and outside the communities that believe in Him as the Son of God, the Christ, the Savior. It is precisely this approach from different angles and interpretations that are a sign of His importance for humanity in general.

The truth of the Christian faith and theology includes the belief that Jesus of Nazareth, a historical figure, is both true God and true man, who, as the Christian Creed confesses, was crucified under Pontius Pilate, died, was buried, and rose from the dead on the third day. Following the New Testament writings (John 1:1-5), Christian theology has always believed in the preexistence of Christ. When we use the term *historical Jesus*, we mean the Jesus of history, Jesus of Nazareth who lived, preached, and acted in a specific time and place, in other words, the concrete man who is at the center of the New Testament. However, if the focus of discussion about Jesus is only the historical person, a man, Jesus of Nazareth (as is the case in other religions), then we cannot speak of Christology but rather of Jesusology. The doctrine of Jesus Christ in other religions, especially in Islam, is not related to the Christ in whom Christians believe as the true God and true man who redeemed them.

As we will see throughout this work, the study of Jesus is particularly pronounced in Islamic teaching and the perspective on the person of Jesus of Nazareth, where we cannot speak of Christology in the Christian sense. In the focus of this work, we will try to present how Islam approaches the historical figure of Jesus Christ and point out the incompleteness of Jesusology without Christology. Certainly, in the context of the call for Christians to be ready to give a reason for the hope they have (cf. 1 Peter 3:15), Jesusology poses a challenge to Christology, the one from within, for its own development and for approaching humanity in general, creating dialogue with religions beyond the boundaries of Christianity, which are widespread in the modern world.

Key words: historical Jesus, Jesus of Nazareth, Christ, Christology, Jesusology, Islam, Christianity, other religions

UVOD

Kršćanstvo dijeli s nekim drugim svjetskim religijama vjeru u jednoga jedinog Boga koji je neizmjeran, transcendentan, izvor svega što postoji. No, kršćanska vjera ima u sebi nešto originalno i jedinstveno u odnosu na bilo koju drugu vjeru ili religiju. U kršćanstvu je Bog postao pravim čovjekom, ne prestajući biti Bogom. Taj Bog se utjelovio u Isusu iz Nazareta, koji je vječni Sin i vječna Riječ Božja.¹

Kroz ovaj rad koji nosi naslov O nekim vidovima islamskog nauka o Isusu iz Nazareta analizirati ćemo nekršćansku, prvenstveno islamsku misao o Isusu iz Nazareta. Nastojat ćemo izvući određenu sintezu između kršćanskog govora o Isusu Kristu i govora muslimana, kao onih koji u svom vjerovanju o Isusu ne polaze od kršćanske objave. Također ćemo metodom komparacije ukazati na određena vjerovanja i prakse kršćana i muslimana. Kriterij kojim se uspoređuje i istražuje odnos između navedena dva vjerovanja, u ovom radu, je pogled na značaj osobe i djela Isusa kao Božjeg Poslanika i kao Boga.

Rad je razdijeljen na tri dijela. Prvim dijelom predstavljamo Krista u kršćanskom vjerovanju, navodeći za Isusa samo neke kristološke naslove koji svjedoče njegovo jedinstvo s Bogom i Duhom Svetim. Drugi dio govori o prisutnosti i ulozi Isusa u objavljenoj židovskoj religiji, zatim u prirodnim religijama hinduizmu i budizmu, te interpretaciji Isusove osobe u New age–u kao jednom od pristupa i učenja Novog vala religioznosti. Treći dio, ujedno i središnji, posvećen je obrisima isusologije u islamu. U ovom dijelu ćemo uspoređivati i konfrontirati islamsko učenje, temeljeno na izvješćima Kur'ana, sa novozavjetnom objavom. Kršćanskim pristupom odgovorit ćemo na problematiku islamskog tumačenja Isusovog rođenja, mesijanstva, otkupljenja, Isusa kao Boga i Sina Božjega, njegovog raspeća, njegovih čuda, njegove uloge na sudnjem danu i na koncu na pitanje univerzalnosti spasenja koje nam je zasjalo u Isusu Kristu.

Interesi, istraživanja, različiti govori, razmišljanja i pitanja o liku i djelu Isusa iz Nazareta prisutni su kroz povijest, pa sve do danas na različitim područjima i okruženjima: filozofiji, umjetnosti, glazbi, kinematografiji, kršćanskim i nekršćanskim sektama i religijama. To zasigurno ukazuje na relevantnost osobe Isusa Nazarećanina u

---

¹Usp. I. KARLIĆ, *Bogočovjek Isus Krist. 2. Mesija, sin Božji, Spasitelj*, KS, Zagreb, 2022., 95

izvankršćanskim i izvancrkvenim okruženjima,² ali se samo u Crkvi koja traje uz Isusa, njegovo otajstvo može potpuno živjeti.

---

²Usp. I. KARLIĆ, „Isus Krist u nekim nekršćanskim religijama“, u: Ž. TANJIĆ, T. KOVAČ, B. MURIĆ (ur.), *Teologijom svjedočiti i naviještati. Zbornik radova u čast profesoru emeritusu Tomislavu Ivančiću*, KS, Zagreb, 2010., 723.

1. KRŠĆANSKO VJEROVANJE O ISUSU IZ NAZARETA

U prvom poglavlju završnog rada samo ćemo kratko skrenuti pozornost da između predpashalnog odnosno povijesnog Isusa i postpashalnog odnosno Krista vjere, postoji kontinuitet koji se ogleda i u osobi i u navještaju. U njemu nema kontradikcije, jer su povijest i vjera u događaju Isusa Krista nerazdruživo povezani. Ovakvo uvjerenje predstavlja temelj kršćanske kristologije i njenog istraživanja o Isusu iz Nazareta. Kristološki naslovi svjedoče da su kršćani od najranijih vremena, a već i sami Isusovi suvremenici, kako pokazuje Petar apostol, vjerovali da je Isus od Boga poslani Mesija, te da je on Sin Božji.

Premda je uskrsnuće glavni temelj koji nam otkriva osobu i djelo Isusa Krista, preduskrсни događaji također imaju veliku važnost za kristološko razmišljanje. U Isusovom preduskrsnom javnom životu se neizravno govori o njegovoj sinovskoj svijesti, i njegovu božanskom identitetu. Ovo ostaje nejasno apostolima i učenicima sve do uskrsnuća. U uskrsnuću se očituje identičnost zemaljskog, pretpashalnog i uskrsloga Isusa iz Nazareta. Crkva koja je prenijela Evanđelje polazila je od činjenica da je Isus koji je navješćivao kraljevstvo Božje identičan Kristu kojeg ona navješćuje kao Uskrsloga. Isti je Bog bio s Isusom i u njegovoj zemaljskoj fazi i u proslavljenosti. Ono što su osoba Isusa Krista i njegov navještaj značili prvoj Crkvi, jednako znače i danas.³

1.1. „Što ljudi kažu tko sam ja?“

Pitanje koje je vezano za Isusa od njegovog prvog spominjanja u evanđelju i koje je izazvalo i izaziva sve do današnjeg dana različite odgovore, posebno u filozofskim, teološkim i biblijskim istraživanjima, upravo je Isusovo pitanje učenicima: „Što ljudi kažu tko sam ja?“⁴

Kako pokazuje suvremena egzegeza i biblijska teologija, vrlo je vjerojatno da Isus sam za sebe nije koristio neke kristološke naslove. Neke je od njih čak oštro i odbacivao zbog dvosmislenog shvaćanja, kako ne bi kompromitirao svoju osobu i poslanje. Oni koji su vidjeli i čuli Isusa dobili su potvrdu svoga nasljedovanja u uskrsnim ukazanjima. U tim događajima njegovi sljedbenici dolaze do pune vjere u očitovanje Božje spasenjske

---

³Usp. I. KARLIĆ, *Bogočovjek Isus Krist. 2. Mesija, sin Božji, Spasitelj*, 224-225.

⁴Usp. D. HERCSIK, *Gospodin Isus: studija o kristologiji i soteriologiji*, KS, Zagreb, 2023., 5.

ljubavi prema cijelom svijetu kroz uskrsloga Isusa. Isusovi sljedbenici svoju su vjeru u Isusovo božanstvo izrazili naslovima Mesija, Krist, Gospodin, Spasitelj, Sin Božji.⁵ Ove ćemo naslove u nastavku kratko istaknuti, jer otkrivaju Isusov identitet koji kršćani ispovijedaju.

Postpashalna vjera je osnažila njihova iskustva Isusa koja su imali prije uskrsnuća, tako da su sada mogli navješćati njegove riječi i djela obogaćenim značenjem. Učenicima je bilo lako prepoznati Isusa kao Mesiju, očekivanog pomazanika iz Davidove loze, Krista (*Hristos* je grčki naziv za Mesiju). Krist ili Mesija je bila tako česta Isusova oznaka, da je postala ekvivalent osobnom imenu. Reći „Isus Krist“ je tvrdnja vjere kroz koju se shvaća njegovo poslanje od Boga kao Mesije pomazanog Duhom Svetim.⁶

1.1.1. Mesija

Mesija, Krist, kako smo spomenuli, je središnji Isusov naslov, shvaćen kao Isusovo vlastito ime. U evanđeljima se ne govori kako bi se Isus izričito nazivao Mesijom, ali njegovo mesijansko posvećenje objavljuje njegovo božansko poslanje koje je objavljeno u vremenu njegova zemaljskog života u času kada je kršten od Ivana, kad ga je Bog pomazao Duhom Svetim i snagom.⁷ Sam Isus nije bio pod utjecajem bilo kakvog ideološkog mesijanizma, raširenog u ono vrijeme zbog stalnog iščekivanja Mesije. To je razlog zašto je najčešće šutio o svome mesijanizmu, tako da možemo govoriti o njegovu skrivenom mesijanizmu.⁸

Naslov *Mesija* Isusu daju samo druge osobe (usp. Mk 8, 29). Isus ne odbacuje taj naslov, ali ga ispravlja, jer ne želi da se shvati kao politički osloboditelj. Za njega je Mesija spasitelj koji treba trpjeti, „biti ubijen i nakon tri dana uskrsnuti“ (Mk 8, 31). Postpashalna ispovijest vjere koja sjedinjuje naslov *Krist* i događaj Isusova razapinjanja na križ za nas i naše grijeha izražava mesijansku nadu na potpuno drugačiji način od ondašnjeg shvaćanja mesijanskih nadanja. To razlikovanje u predstavljanju i shvaćanju

---

⁵Usp. I. KARLIĆ, *Bogočovjek Isus Krist. 2. Mesija, sin Božji, Spasitelj*, 217.

⁶Usp. D. HERCSIK, *Gospodin Isus: studija o kristologiji i soteriologiji*, 9-10.

⁷Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, Glas koncila, Zagreb, 2016., br. 436-438.

⁸Usp. I. KARLIĆ, *Bogočovjek Isus Krist. 2. Mesija, sin Božji, Spasitelj*, 218-219.

Isusa kao Mesije pokazuje da on ne želi biti neki zemaljski i politički ili slavni mesija u okvirima tadašnjih židovskih mesijanskih iščekivanja.⁹

1.1.2. Sin Božji

Iako Isus sam sebe nije nazivao Sinom Božjim, dao je do znanja da je svjestan svog božanskog sinovstva. On razlikuje između „moj Otac“ i „vaš Otac“ (osim kada je učenicima naredio moliti „Oče naš“). On je Sin na poseban i jedinstven način, što se posebice vidi u Mt 11, 27, gdje Isus kaže: „Sve je meni predao Otac moj i nitko ne pozna Sina doli Otac niti tko pozna Oca doli Sin i onaj kome Sin hoće objaviti“, kao i u prisposobi o vinogradarima ubojicama (usp. Mk 12, 1-12), gdje Isus neizravno aludira na sebe kao na Božjeg Sina dok opisuje na neki način cijeli svoj život, a preko toga i cijelu povijest spasenja. Također i u tekstovima iz Mk 13, 32 i Mt 24, 36 Isus tek neizravno na sebe upućuje kao na Sina Božjega.¹⁰

U Starom Zavjetu ovaj naslov je pridavan anđelima, izabranom narodu, Izraelovim sinovima i njihovim kraljevima, a predstavljao je odnos posebne prisnosti, prema čemu Sin Božji, Mesija Kralj ne uključuje nužno da je on više nego čovjek. No kada Petar ispovijeda da je Isus Krist, Sin Boga živoga Isus mu odgovara da mu je to objavio Otac njegov koji je na nebesima (usp. Mt 16, 17). Petar je mogao priznati nadnaravni značaj božanskog Isusova sinovstva, jer mu je Isus to dao jasno raspoznati. Mnogo prije on se nazvao Sinom koji poznaje Oca, koji je različit od slugu što ih je Bog prethodno slao svom narodu i koji je više od samih anđela. Nakon uskrsnuća Isusovo božansko sinovstvo očituje se u moći njegova proslavljenog čovjества.¹¹

1.1.3. Sin Čovječji

Isus je sam sebe nazivao Sinom Čovječjim. Ovaj naslov savršeno odgovara tajanstvenosti Isusove osobe, gdje je njegovo božanstvo skriveno u ljudskoj naravi koju je uzeo na sebe. Sin Čovječji upućuje na Mesiju koji će za ljudski rod dati vlastiti život kako bi se po njegovoj čovječjoj smrti svi spasili.¹²

---

⁹Usp. *Isto*, 217-219.

¹⁰Usp. *Isto*, 221.

¹¹Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 441 - 445.

¹²Usp. I. KARLIĆ, *Bogočovjek Isus Krist. 2. Mesija, sin Božji, Spasitelj*, 221.

Smisao u kojem je Isus koristio ovaj izričaj povezujemo s tri serije sinoptičkih tekstova koji se vežu uz njega.

Prva serija se odnosi na zemaljski Isusov život, njegovo svakodnevno ponašanje, te njegov odnos prema ljudima. Ovdje je Isus onaj koji može opraštati grijeha (usp. Mk 2, 10), koji je gospodar subote (usp. Mk 2, 27 – 28), onaj koji nema stalnog mjesta boravka (usp. Mt 8, 20). Sin Čovječji kod Isusa u ovoj seriji je drugi izraz za njegov „ja“.

Druga serija se odnosi na patnju koja će dovesti Sina Čovječjega do križa, ali i uskrsnuća. Sin Čovječji koji pati predstavlja pravednika koji trpi i umire za spasenje svijeta, zbog čega će na kraju biti uzvišen (usp. Mk 8, 31; Mk 10, 32 – 34).

Treća serija tekstova odnosi se na eshatološku budućnost onoga koji će doći „na oblacima s velikom moći i slavom“ (Mk 13, 26). Iz ovog kratkog ukazivanja na sinoptičke tekstove može se zaključiti da Isus naslovom Sin Čovječji upućuje na svoju božansku transcendentnu dimenziju.¹³

1.1.4. Gospodin, Kyrios

Naslovom Gospodin tumači se Isusovo poslanje i njegova osoba. Neizrecivo ime kojim se Bog objavio Mojsiju je JHVH, u grčkom prijevodu „Gospodin“. Od tada je Gospodin uobičajeno ime za naznaku samog boštva Boga Izraelova. To ime označava božansko vrhovništvo. Zvati Isusa Gospodinom znači priznati ga Bogom. Pridajući Isusu ovaj božanski naslov, već prva Crkva tvrdi da moć, čast i slava vlastite Bogu pristaju i Isusu, jer je on božanske naravi. Otac je očitovao Sinovo gospodstvo uskrisivši ga od mrtvih. Tvrdnja da je Isus gospodar svijeta i povijesti uključuje čovjekovo priznanje da svoju vlastitu osobnu slobodu ne smije apsolutno podvrći nikakvoj zemaljskoj sili, nego samo Gospodinu Isusu Kristu.¹⁴

Ono što su prve kršćanske zajednice izražavale u svjetlu uskrsne vjere kristološkim naslovima Spasitelj, Učitelj, Sluga Božji, Veliki Svećenik, Logos – Riječ Božja, Otkupitelj, Janje Božje, Alfa i Omega i drugima, bilo je ukorjenjivanje u vlastiti život onoga što su doživljavali u Isusu.¹⁵ Sam Isus svojim propovijedanjem,

---

¹³Usp. *Isto*, 222.

¹⁴Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 446-450.

¹⁵Usp. I. KARLIĆ, *Bogočovjek Isus Krist. 2. Mesija, sin Božji, Spasitelj*, 225.

naučavanjem, riječima, djelima, nastupima, ponašanjem, odnosom prema Bogu i ljudima neizravno odgovara na pitanje o vlastitom identitetu. Ta događanja otkrivaju tajnu njegova bića. Razmatrajući ih dolazimo do zaključka o njegovu božanskom identitetu, što će kasnije kršćanska zajednica izreći spomenutim kristološkim naslovima.¹⁶

---

¹⁶Usp. *Isto*, 223.

2. ISUS U NEKIM NEKRŠĆANSKIM RELIGIJAMA

Prije nego što dođemo do središta naše teme naznačene u naslovu ovoga rada, u drugom poglavlju ćemo pregledno i tek informativno pokazati što druge svjetske religije drže o Isusu. Ovdje ćemo se osvrnuti samo na velike svjetske religije kao što su židovstvo, hinduizam, budizam, te New age kao jedan od novih religioznih pokreta.

2.1. Židovstvo: antimesijanski stav prema Isusu

Neosporno je da Židovi i kršćani dijele zajedničku duhovnu baštinu, Stari zavjet, monoteizam, vjeru u Boga stvoritelja, Savez, Dekalog, te molitveno blago. „Kristova Crkva priznaje da se početci njezine vjere i izabranja nalaze već kod patrijarha, Mojsija i proroka. Također Crkva ne može zaboraviti da je primila objavu Starog zavjeta po narodu s kojim je Bog sklopio Stari savez i da apostoli i mnogi od prvih učenika, kao i sin Djevice Marije po tijelu potječu od židovskog naroda“.¹⁷ No, ono što stoji u središtu i raskrižju svih svetopisamskih i teoloških rasprava i nesuglasja između Židova i kršćana jest osoba Isusa iz Nazareta, njegova uloga i identitet.

Poznato je da Židovi nisu prihvatili Isusa kao očekivanog Mesiju. Židovska isusologija je antikristološka i antimesijanska, Isus nije očekivani Mesija, nije Krist, nije Sin Božji. Često ga se shvaća kao onoga koji je propovijedao zakon ljubavi i radikalno ga živio, ali ne idu dalje od njegove smrti na križu, pa tako se ne dotiču ni uskrsnuća koje ustvari govori tko je Isus iz Nazareta.¹⁸ Isusova žrtva i smrt na križu za židovstvo je sablazan. Za Židove kršćanstvo prikazuje jednu sadističku sliku Boga, po kojoj takav Bog zahtijeva žrtvovanje Sina. U hebrejskoj bibliji nigdje nije dokinuta razlika između Boga i čovjeka niti se ljudska patnja i bol preobražavaju u Božju patnju i bol, nego se naglašava da Bog ne gubi kada čovjek gubi, kada čovjek umire, Bog ne umire s njim.

Prema Novom zavjetu Isus, Sin Božji, zaziva Boga, svoga Oca, ali nigdje ne zove Bog Boga, nigdje nema patničkog, slabog, nemoćnog ni umrlog Boga. U kršćanskom učenju ljudska patnja se ne identificira s Božjom patnjom. Ako je krik ljudi i Božji krik,

---

¹⁷DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Nostra aetate. Deklaracija o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama*, u: Dokumenti, KS, Zagreb, 1998., br. 4

¹⁸Usp. I. KARLIĆ, „Isus Krist u nekim nekršćanskim religijama“, 729.

onda je i grijeh čovjeka Božji grijeh.¹⁹ U svjetlu Starog zavjeta, čitav Novi zavjet govori da na križu Isusa Krista nije bio razapet jednostavno Bog niti Božji Duh. Ovdje križ nije simbol patećeg Boga, nego simbol smrtne nevolje čovjeka patnika. Na križu, kako ispovijeda kršćanstvo, nije umro Bog Otac, nego Božji Mesija i Krist, Božja slika, Riječ i Sin. Ovo isto vrijedi i za uskrsnuće. Uskrsnuo je Isus Sin, a subjekt uskrsnuća je Bog sam, koji je Bog živih, a ne mrtvih.²⁰

Ono o čemu se može zajednički promišljati jeste povijesna konkretnost, okruženje i mentalitet, jer Logos je bio čovjek, uključen u židovsku tradiciju, bio je Židov. Židovi i kršćani mogu se složiti glede Isusove vjere u Boga, ako već ne u pogledu vjere u Isusa.²¹

2.2. Hinduizam: Isus Krist kao guru

Hinduizam spada u skupinu najstarijih religija u svijetu. To je više zemljopisni pojam, područje rijeke Ind i kulturološki je prostor koji je isprepleten mnoštvom religijskih tradicija, učenja i praksi. Kolijevka mu je na prostorima današnje Indije, Pakistana i Šri Lanke. Prirodna je, kozmička religija, a kozmičke religije božanstvo shvaćaju drukčije od objavljenih religija. Ovdje je čovjekova sudbina smještena u kozmos, u cikličko vrijeme neprestanog vraćanja početku.²²

Hinduizam nema nekog konkretnog osnivača ili utemeljitelja, nema ni kanona ni svetih knjiga. Relativizam i pluralizam su temelji hinduizma. Hinduizam polazi od samo jedne sigurne činjenice: postoji istina, ali je ljudi različito nazivaju. Čitava stvarnost je, prema hinduizmu, vječna. Kao vječna, stvarnost nema ni početak ni svršetak, nema nastajanja ni nestajanja. Hinduizam je plod povijesti jednog naroda koji je svojim vjerovanjima posvetio najbolje misli, spise i obrede koje je stvorio i kojima udovoljava bogovima i božanstvima. Čitava stvarnost je jedna cjelina, a stvarnost je upravljana jednim i sveopćim zakonom (dharma).²³

Hinduizam u sebi sadrži mnogo religijskih vjerovanja i tradicija. Hinduisti vjeruju u mnoštvo različitih bogova i boginja, ali usprkos svim različitostima i neobičnostima

---

¹⁹Usp. H. KÜNG, *Uvod u kršćansku vjeru, Apostolsko vjerovanje protumačeno našim suvremenicima*, Svjetlo riječi, Sarajevo, 2011., 137.

²⁰Usp. *Isto*, 138-139.

²¹Usp. I. KARLIĆ, „Isus Krist u nekim nekršćanskim religijama“, 729.

²²Usp. N. DOGAN, *Religije i spas, Izvan Crkve nema spasa*, KBF Đakovo, Đakovo, 2013., 35-37.

²³Usp. *Isto*, 36.

hinduističkih bogova, oni su u konačnici vidovi prve i posljednje stvarnosti (Brahmana), jednog i jedinog Apsoluta koji se očituje na više načina. Svi bogovi su, dakle, samo dijelovi jednog boga, aspekti jedne kozmičke pramoći.²⁴

Isus za hinduiste nije sam Bog u njegovom potpunom obliku. Isusov navještaj, ponašanje i djelovanje kod njih je stvorilo sliku o Isusu kao velikom duhovnom učitelju i vođi, guruu, čije se mistično iskustvo sjedinjenja s Bogom posebno cijeni.

Hindusi često štiju Isusa kao i neka druga svoja božanstva, utjelovljenja, kojima se Bog neprestano pojavljuje u svijetu. Isus je ovdje također jedno od tih božanskih utjelovljenja, avatara, gdje se utjelovljenjem, naravno, ne smatra utjelovljenje Isusa Krista, Božjeg Sina i Riječi u kršćansko-dogmatskom smislu. Hinduistički pogled na Isusa nespojiv je s Isusom Kristom i kršćanskom vjerom u Božju objavu po njemu i u njemu.²⁵

2.3. Budizam: terapijski pristup Isus

Za razliku od hinduizma i mnogih drugih velikih religija svijeta, budizam ima svoga osnivača i utemeljitelja. Budizam predstavlja sustavno i domišljeno razmišljanje prije svega jednog čovjeka, Siddharte Gautame, Buddhe. Bit budizma se sastoji u nauku i spoznajama do kojih je on došao snagom svoga uma i razuma. Središnja ideja Buddhinog nauka je postizanje duhovne prosvjetljenosti i oslobođenje od patnje. Budizam uči čovjeka da dušu ne prepusti željama. Ne niječe Boga, ali i ne govori o Bogu. Budističko učenje pruža uvid u bit vlastite egzistencije, pokazuje mogućnost vlastite sudbine i potiče moralne vrijednosti te izaziva čovjekovu želju za uzvišenim i duhovnim stvarima.²⁶

Budisti zagovaraju da je budizam po svojoj naravi religija za čovjeka i čovjekova religija. Budistom postaje onaj koji prihvaća stil života jednog budiste, a ne od budističkih roditelja, niti pripadnošću nekoj naciji ili rasi. Onaj koji štiju Buddhu kao onoga koji svojim idejama i usmjerenjima prosvjetljuje svijet, koji je vođa, najviši učitelj i koji živi u skladu sa njegovim naukom može postati budist.²⁷ Buddhin nauka koji je ostavio svojim sljedbenicima je jedna velika analiza čovjekovog životnog stanja, analiza struktura

---

²⁴Usp. *Isto*, 41-43.

²⁵Usp. I. KARLIĆ, „Isus Krist u nekim nekršćanskim religijama“, 732-733.

²⁶Usp. N. DOGAN, *Religije i spas, Izvan Crkve nema spasa*, 59-60.

²⁷Usp. *Isto*, 61.

ljudskog karaktera i naputci o sredstvima koja omogućuju nadvladavanje i nadilaženje patnje i smrtnosti te postizanje novog stanja egzistencije. Taj nauk je Buddha prikazao u četiri djela, najavljujući za svaki dio jedno načelo. U cjelini nauk je nazvao uzvišenim istinama. Ove istine govore o prirodi patnje, njezinom uzroku, mogućnosti prestanka patnje i putu koji vodi do prestanka patnje.²⁸

Buddha donosi i smjernice za postizanje duhovne prosvjetljenosti. To je osmerostruki put koji u sebi uključuje ispravan govor, pravično djelovanje, poštena sredstva u životu, pravičan napor, pravičnu pozornost, pravičnu meditaciju, pravedne misli i pravedne težnje. Buddha tvrdi da ništa trajno ne postoji i da je sve u trajnoj nestabilnosti. Budizam shvaća da je uzrok ljudske nesreće, smrti i ponovnog rađanja razlog nastanka i nestanka ljudskih bića, reinkarnacije, koja stvara nesreću za čovjeka. Reinkarnacija je kazna za budizam. Zaustavljanje tog procesa jest postizanje potpunog mirovanja, ugasnuća egzistencije, odnosno postizanje nirvane. Nirvana je konačni cilj budizma. Ona predstavlja potpuno oslobođenje patnje, oslobođenje od svakog htijenja i svake želje. Nirvana je prestanak reinkarnacije. Sam Buddha sebe smatra vodičem, učiteljem koji drugima želi pokazati kako doći do spoznaje i prosvjetljenja te oslobođenja od patnje.²⁹

Spominjući Isusa budisti nemaju baš nekog velikog osobnog interesa za njegov povijesni lik. Više ih zanima kršćanstvo kao religiozni sustav i kao škola duhovnosti. Isusu se pristupa uglavnom terapijski te ga se vidi kao vođu koji pokazuje put spasenja, kao prijatelja koji daje dobre savjete, liječnika čiji lijekovi ne štete ili kao sveca koji želi spasiti ljude oko sebe. Za budiste je nemoguće viđenje Isusa kao Sina Božjega ili kao osobne objave svevišnjeg Boga u povijesti, jer budizam je na neki način religija bez Boga, njihov bog (Brahma) nije teistički.³⁰

2.4. New Age: Isus kao jedna od mnogih inkarnacija božanskog

New Age kao duhovni, filozofski i holistički pokret suvremene kulture ističe potpunu unutarnju slobodu, kojoj je vrhunac pogled u sebe, ostvarenje unutar sebe, a ne izvan sebe. Pristup novim sadržajima i posebno duhovnim tehnikama, omogućen

---

²⁸Usp. *Isto*, 65-66.

²⁹Usp. *Isto*, 69-70.

³⁰Usp. I. KARLIĆ, „Isus Krist u nekim nekršćanskim religijama“, 734-735.

internetom i drugim oblicima masovne komunikacije, otvara vrata miješanju religioznosti i ezoterije, darvinističkih evolucionističkih ideja s govorom ovi, studije, duhovnosti, terapije, parareligiozne aktivnosti) i oblikujući ih u osnovnim o duhovnim moćima čovjeka i prirode.³¹

New Age ne želi biti nikakva religija, nego više tip duhovnosti otvoren svim alternativnim oblicima. To je kao neko ozračje koje nastoji postati globalno, uplićući se u najrazličitije fenomene (glazba, film idejama da se onda iz njih mogu roditi različiti pokreti i sekte. Ono što New Age nudi jesu postupci kojima se može dosegnuti viša razina postojanja i to vlastitim nastojanjem ili pomoću duhovnih bića koja mogu biti anđeli, demoni, duhovne energije i sile. Ta nova razina postojanja nije moralno vrednovana, jer ne postoji dobro ni zlo, kako vjeruju pristalice ovog novog vala religioznosti. Misao koja uokviruje tumačenja stavova pristalica ovog pokreta je unutarnje prosvjetljenje i apsolutna sloboda. Zbog takvih stavova New Age naglašava da je u svakom slučaju prihvatljiv za sve ljude.³²

New Age govori o harmoniji života, upućuje na nove, a zapravo prastare, pristupe zdravlju kao što su akupunktura, homeopatija, indologija, razni oblici masaže i misaonog liječenja. Posebno se naglašava snaga unutrašnje energije, bioenergije i kozmičke energije. U New Ageu je ideja o životu ciklička. Po toj ideji vlada zakon karme. Zbog toga New Age prihvaća reinkarnaciju. Novi val religioznosti gleda na svijet kao jedan organizam, prožet energijom. Svijest je prostor kontakta s tom energijom, a za pristup su potrebni upućeni vođe. Prema New Ageu ljudska osoba je sposobna za duhovno samousavršavanje uz određene duhovne tehnike u kojima se ističu simbolički, ezoterijski, mistični i okultni postupci. Kao oblik otpora ustaljenim pravilima New Age prihvaća čak i ekstremni sotonistički simbolizam. Ovdje su, također, poželjni svi oblici eksperimentiranja s čovjekom i svi oblici genetskog inženjeringa, jer mogu pridonijeti rastu i razvoju ljudskog bića, kako naglašavaju pristalice ovog pokreta. To su postupci čovjekovog samousavršavanja, a put ljudskog djelovanja bi trebao završiti u konačnom samoostvarenju po stapanju vlastite, s općom svijesti, kako stoji u uvjerenjima pokreta Novog vala religioznosti.³³

---

³¹Usp. A. MATELJAN, Kršćanstvo i New Age, u: *Crkva u svijetu*, 38 (2003), 2, 303.

³²Usp. *Isto*, 304.

³³Usp. *Isto*, 305.

Fenomen New Age se izričito protivi kršćanskoj vjeri, jer u potpunosti odbija kršćansko shvaćanje objave koja je objektivna komunikacija nadnaravnog i vrijedi za sve ljude. New Age zagovara postupni ulazak u dubinu duhovne stvarnosti, koji je isključivo sposobnost ljudskog duha, a temelji se na shvaćanju da je sva stvarnost produhovljena. Po ovom vidimo da New Age odbacuje kršćansku ideju Boga i priklanja se gnozi.³⁴

Za New Age pojam Boga je nejasan i širok. Označava neosobnu energiju, životnu snagu, samu kozmičku svijest kao i unutrašnjost našeg vlastitog ja. U pogledu na Isusa Krista, New Age želi rastaviti povijesnog Isusa od kozmičkog Krista, neosobnog i vječnog. Priklanja se apokrifima i ezoterijskoj egzegezi koja isključuje realnost trpljenja.³⁵ Prisutnost Isusa Krista u novoj religioznosti, koja označava različite oblike religioznog istraživanja i razmišljanja u današnjem svijetu (New Age, sekte, ezoterici), izražena je na specifičan i čudan način. Ovdje je Isus ponekad neki lik iz fantazije ili je prikazan često na svetogrdan način, ovisno o ideologiji koja se slijedi. U novoj religioznosti neki zagovaraju povratak, kako to nazivaju, izvornom Isusu i kršćanstvu, zaboravljajući Isusovo čovječstvo, slično gnosticizmu prvih stoljeća Crkve. Za druge Isus je Učitelj, Guru, Yogi, Vođa i slično, bez božanskog identiteta ili kao jedna od mnogih inkarnacija božanskog. Treći ga opet gledaju kao čarobnjaka, vrača, terapijskog iscjelitelja koji je vrlo mlad naučio tehnike sugestivne hipnoze, te je imao sposobnost zazivanja duhova i začaravanja slušatelja dovodeći ih u kolektivnu hipnozu.³⁶

Iz prethodno rečenog možemo zaključiti da razmišljanje i govor o Isusu Kristu u izvankršćanskim okruženjima ne treba potpuno odbacivati. Svaki navedeni aspekt u Isusu vidi uzvišeni model za čovjeka i njegovo djelovanje u svijetu. Isus je tek dobar učitelj morala, humanist, borac za mir, pravdu i dostojanstvo čovjeka, ali ne i nositelj objave Boga. Nije shvaćen niti prihvaćen kao utjelovljeni Sin Božji koji je živio među ljudima, umro, uskrsnuo i bio proslavljen kod Oca. Vidimo da se potpuno odjeljuje Isusova osoba od njegove poruke i njegovog primjera. Stoga smo ovdje govorili, kako to navodi Ivan Karlić, o selektivnoj isusologiji.³⁷

---

³⁴Usp. *Isto*, 303.

³⁵Usp. *Isto*, 308.

³⁶Usp. I. KARLIĆ, „Isus Krist u nekim nekršćanskim religijama“, 735-737.

³⁷Usp. *Isto*, 737.

3. ISUS U ISLAMU

3.1. Islam kao prva i posljednja religija

Prema islamskoj teologiji svaki se čovjek rađa u islamskoj prareligiji, a tek će ga roditelji ili okolina učiniti nemuslimanom. Islamsko vjerovanje naglašava da se ono što se svima dogodilo kod stvaranja pečati tako da se svakom novorođenčetu na uho šapće *šahada* (ispovijest vjere), prvi stup islama. Radi se o vjerskoj formuli koja predstavlja svjedočenje da nema drugog boga osim Allaha i da je Muhamed Allahov poslanik. Po tome kršćani i Židovi nisu nevjernici što ne znaju bolje, nego jer ne žele drukčije. Muslimani vjeruju da je Adamovo potomstvo prihvatilo islam prije nego je bilo rođeno, od vječnosti potvrdnim odgovorom da je Bog njihov gospodar. Za muslimane islam je bila prva vjeroispovijest čovjeka prije svih vremena, kako je sadržano u suri koja slijedi: „I kad je Gospodar tvoj iz kičme Ademovih sinova izveo potomstvo njihovo i zatražio od njih da posvjedoče protiv sebe: 'Zar ja nisam Gospodar vaš?' – oni su odgovarali: 'Jesi, mi svjedočimo' – i to zato da na Sudnjem danu ne reknete: 'Mi ovo nismo ništa znali', ili da ne reknete: 'Naši su preci prije nas druge Allahom smatrali, a mi smo pokoljenje poslije njih. Zar ćeš nas kazniti za ono što su lažljivci učinili?'“ (Sura 7, 172 – 173).³⁸

Islam je, prema muslimanskom shvaćanju kako vidimo iz prethodnog navoda, praiskonska i konačna vjera. Ona je najstarija zato što oduvijek postoji u prirodnom poretku čovječanstva i propovijedali su je svi Božji poslanici, a najmlađa je zato što je vezana za posljednjeg poslanika Muhameda preko kojeg je objavljena u savršenoj formi Kur'ana u konačnoj verziji cijelom čovječanstvu do sudnjega dana. Premda Muhamed, po Kur'anu, dovršava poslanstva, prijašnji poslanici ne gube od svog duhovnog značaja,³⁹ a Isus (za muslimane Isa) zauzima jedinstveno uzvišeno mjesto. On je Merjem sin, Mesija, Prorok, Poslanik i jedan od onih Allahu bliskih. Prema Kur'anu Isus je izvodio simbolična čuda, oživljavao mrtve, donio objavljenju knjigu Indžil (Evandjelje) i prizvao, kao znak s neba, sofru s opskrbom, o čemu ćemo detaljnije govoriti u nastavku rada. Isus je za islam Poslanik najvišeg stupnja koji donosi obnovu Božije vjere.⁴⁰

---

³⁸Usp. H. KÜNG – Josef van ESS, *Kršćanstvo i svjetske religije. Islam*, Svjetlo riječi, Livno, 1995., 166.

³⁹Usp. M. MEŠIĆ, „Isa, Mesih, sin Merjem sin / Isus, Mesija, sin Marijin – Poslanik Islama“, u: J. BLAŽEVIĆ, J. ŠIMUNOVIĆ (ur.), *Interpretacija Isusa Krista izvan kršćanstva: zbornik radova međureligijskog znanstvenog simpozija*, Veritas, Zagreb, 2017., 77-78.

⁴⁰Usp. G. CYRIL, *Enciklopedija islama*, Libris, Sarajevo, 2006., 265.

Utemeljitelj islama Muhamed Ibn Abdallah, rođen je 570. god. u Meki, u Arabiji. Pripadao je obitelji iz plemena koje je u to vrijeme vladalo Mekom i održavalo trgovačke odnose sa Sirijom i Jemenom, te s ostalim mnogobrojnim okolnim plemenima. Muhamedov otac je umro godinu dana nakon Muhamedova rođenja, a majka mu je umrla kada je on imao šest godina. Kao siročić, Muhamed odrasta kod strica koji ga je često, kao mladića, vodio na svoja trgovačka putovanja. Vjerojatno je Muhamed na tim putovanjima došao u kontakt sa kršćanskim monasima.⁴¹ U svojoj četrdesetoj godini obznanjuje svijetu da mu je počela stizati objava od Gospodara svjetova, što u to doba izaziva mnogo polemike, oštih sukoba, a nešto kasnije dovodi i do ratova koje su idolopoklonici vodili protiv njega i njegovih pristalica. U svojim kazivanjima, Muhamed potvrđuje istinitost prethodnih objava, kao i istinitost Božjih poslanika, upućujući ljude da je njegov prethodnik Isus poslan isključivo Židovima kao posljednja milost Božja u nadi da će se pokajati i vratiti na pravi put. Za sebe je držao da je on, Muhamed, poslan prenijeti objavu cijelom svijetu i da je on milost svim svjetovima, javno se nazivajući Božjim robom i Božjim poslanikom. Ovako o tome svjedoči Kur'an: „Reci: 'O ljudi, ja sam svima vama Allahov poslanik, njegova vlast je i na nebesima i na Zemlji; nema drugog boga osim Njega, život i smrt njegovo su djelo, – zato vjerujte u Allaha i Poslanika njegova, vjerovjesnika, koji ne zna da čita i piše, koji vjeruje u Allaha i riječi njegove; njega slijedite – da biste na pravom putu bili!'“ (Sura 7, 158).⁴²

Muhamed je živio 63 godine, a zadnje 23 godine svog života provodio je svoje poslanje, od toga 13 u Mekki pozivajući ljude na islam. Posljednjih 10 godina živio je u Medini, kojom je upravljao na temelju objave koju je primio od Boga, kako je sam tvrdio. Iza sebe nije ostavio niti jednog živog muškog potomka (muslimani ovdje često naglašavaju da ni Isus nije imao potomka), kao i da je niz Božjih poslanika zapečaćen s Muhamedom.⁴³ Vjerovanje da se Bog objavljuje i da svoju volju posreduje preko jednog anđela bilo je temelj da je i sam Muhammad morao kao Božji prorok izgovarati Božje riječi (recitirati ih), prihvatiti i tumačiti ih. Iz ovoga slijede i dva osnovna pojma iz islamskog svijeta: islam (podložnost, predanje Božjoj volji) i musliman (onaj koji se Bogu podložio, predao).⁴⁴

---

⁴¹Usp. N. DOGAN, *Religije i spas, Izvan Crkve nema spasa*, 122-123.

⁴²Usp. A. POZDEROVIĆ, *Muhamedova a.s. predskazanja: sukob civilizacije XXI. stoljeća i trijumf islama*, Grafika, Goražde, 2004., 4.

⁴³Usp. *Isto*, 45-46.

⁴⁴Usp. N. DOGAN, *Religije i spas, Izvan Crkve nema spasa*, 123-124.

Godine u Medini, u koju je prešao zbog napetosti i nepodnošljivosti Mekanaca prema njemu, Muhamed je provodio u svojoj novoj ulozi. Naime, u Mekki mu je zadaća bila navješćivati Božje objave i borba s neistomišljenicima, a u Medini postaje vođa iseljenika i sudac u mnogim sukobima zavađenih članova plemena. Među njima bilo je i Židova i kršćana, koji su pozivali na Toru i na Bibliju. U svojim susretima s njima Muhamed se predstavljao kao pečat njihovih proroka. Prvobitno poštovanje prema Židovima iskazivao je tako što je kod dnevne molitve lice okretao prema Jeruzalemu, ali je od njih zahtijevao da ga priznaju i prihvate kao proroka i pozivao ih da mu se pridruže, kako o tome svjedoči Kur'an: „O sljedbenici Knjige, došao vam je poslanik Naš – nakon što je neko vrijeme prekinuo slanje poslanika – da vam objasni, da ne biste rekli: 'Nije nam dolazio ni onaj koji donosi radosne vijesti ni onaj koji opominje!' Pa, došao vam je, eto, onaj koji donosi radosne vijest i koji opominje. A Allah sve može“ (Sura 5, 19).⁴⁵

Židovi su se pokazali neprijateljski raspoloženi prema Muhamedu, upozoravajući ga na zablude u njegovim objavama, te mu dokazivali da nedovoljno i krivo razumije židovsku biblijsku objavu. Nakon ovog razočaravajućeg iskustva sa Židovima, Muhamed zauzima čvršći i odlučniji stav prema židovstvu i prema kršćanima, na što ukazuje tekst iz Kur'ana: „Allah je prihvatio zavjet sinova Israilovih – a između njih bili smo postavili dvanaest starješina – i Allah je rekao: 'Ja sam s vama! Ako budete molitvu obavljali i milostinju davali, i ako budete u poslanike Moje vjerovali, pomagali im i drage volje zajam Allahu davali, sigurno ću preći preko rđavih postupaka vaših i uvešću vas u džennetske bašće kroz koje će rijeke teći. A onaj među vama koji ni poslije ovoga ne bude vjerovao – s puta pravog je skrenuo.' Ali zato što su zavjet svoj prekršili, Mi smo ih prokleli i srca njihova okrutnim učinili. Oni su riječi s mjesta na kojima su bile uklanjali, a dobar dio onoga čime su bili opominjani izostavili. I ti ćeš kod njih, osim malo njih, neprestano na vjerolomstvo nailaziti, ali im oprost i ne karaj ih! – Allah, uistinu, voli one koji čine dobro. Mi smo zavjet prihvatili i od onih koji govore: 'Mi smo kršćani', ali su i oni dobar dio onoga čime su bili opominjanji izostavili, zato smo među njih neprijateljstvo i mržnju do Sudnjeg dana ubacili; a Allah će ih sigurno obavijestiti o onome što su radili“ (Sura 5, 12 – 14).⁴⁶

Iskazi Kur'ana odražavaju situaciju u kojoj se nekoć nalazio Muhamed. Njega su Židovi i kršćani susreli na različit način. Židovi su bili njegovi politički neprijatelji, a

---

⁴⁵Usp. *Isto*, 125-126.

⁴⁶Usp. *Isto*, 126.

kršćane je dugo vremena poznavao samo kao pojedinačne individue. Zbog ovoga se Židovi u Kur'anu moralno osuđuju radi svoje neposlušnosti, dok se kršćani osuđuju više zbog nekih svojih tvrdnji i pogrešnih zaključaka. Ponašanje kršćana u odnosu na židovstvo u Kur'anu se ponekad upravo pohvaljuje: „Ti ćeš sigurno naći da su vjericima najljući neprijatelji Jevreji i mnogobošci; i svakako ćeš naći da su vjericima najbliži prijatelji oni koji govore: 'Mi smo kršćani', zato što među njima ima svećenika i monaha i što se oni ne ohole“ (Sura 5, 82).⁴⁷

Iz prethodnoga možemo zaključiti da muslimane uopće nije zanimalo je li ono što se u Kur'anu kaže potvrđeno ranijim objaviteljskim spisima ili nije. Prema kršćanskom shvaćanju Novi zavjet pretpostavlja Stari zavjet i gradi na njemu, dok prema islamskom uvjerenju Kur'an poseže za Torom i Evandjeljem, a pripadnici ovih knjiga su ih unakazili ili prešutjeli njihove potvrde.⁴⁸ Prema islamskom vjerovanju Muhamed se nadovezuje, geografski i teološki, na oca Abrahama, koji se u pradavno doba zadržavao u Mekki i koji je osnovao Ka'bu (Kaba je velika kockasta kamena građevina u središtu Velike džamije u Meki. Predstavlja svetište posvećeno Bogu, prema kojem se muslimani okreću u molitvi i sve džamije u svijetu okrenute su prema njoj). Muslimani naučavaju da su Abrahama praislamski Arapi primili u svoju plemensku genealogiju sa njegovim sinom Jišmaelom. Zato za muslimane islam nije neki zakašnjeli stranac među objavljenim religijama, koji prihvaća njihove misli i s njima se slaže, nego je praobjava. Tu praobjavu su prihvatili i Mojsije i Isus, a njihovi pristalice, Židovi i kršćani, mogli su je samo iskvariti ukoliko nisu prihvatili islam. Muhamed nije vjerovao da je donio nešto temeljito novo, nego da je samo svom narodu donio nešto novo jer je prvi navještaj bio zaboravljen. Islam za sebe vjeruje da ima značaj reforme.⁴⁹

3.2. Vječna Riječ kao Knjiga ili kao Čovjek

Kur'anska objava, kako tumače i vjeruju islamski teolozi, ima fundamentalno različitu povijest od prve dvije objave, židovske i kršćanske. Ona je, čim je prenesena Poslaniku preko arkandela Džibrila (Gabrijela), učena napamet od vjernika i istovremeno napisana za samog Muhamedovog života. Prema muslimanskom učenju, Kur'an ne predstavlja problem autentičnosti, lišen je svakog proturječja u pričama koja su znak

---

⁴⁷Usp. H. KÜNG – Josef van ESS, *Kršćanstvo i svjetske religije. Islam*, Svjetlo riječi, 167.

⁴⁸Usp. *Isto*, 166.

⁴⁹Usp. *Isto*, 31-32.

različitih ljudskih redakcija evanđelja. Kako tvrde muslimani, Kur'an omogućava posve objektivno ispitivanje čak i u svjetlu znanosti gdje se izražava suglasje sa modernim znanstvenim podacima, te se u njemu otkrivaju iskazi znanstvene vrste za koje je nepojmljivo da bi im autor mogao biti netko iz Muhamedovog doba.⁵⁰

U islamu Bog se objavljuje u knjizi. Tako islam gleda i religije prije sebe. Židovstvo i kršćanstvo su također religije knjige po islamskom shvaćanju. Njihovi pristalice su ljudi knjige i to im daje njihovo plemstvo, te oni imaju udjela u, od vječnosti objavljenoj, istini, sadržanoj u jednoj knjizi, u nebeskom prapismu, Pratur'anu. Za razliku od službenog crkvenog učiteljstva koje se ne priklanja ni jednoj teoriji o nadahnuću Svetoga pisma, islam vjeruje u Muhamedovu verbalnu inspiraciju, što se nametalo kao logično iz njegova shvaćanja proroštva. Takav oblik nadahnuća u Kur'anu se pretpostavlja uvijek kada se Bog obraća Muhamedu imperativnim „Govori!“. Tako islamska teologija može sebi uštedjeti trud traženja pravih Muhamedovih znanja ili učenja u Kur'anu. Bog, dakle, za Muhameda, nije prestao govoriti, on samo ne kaže ništa novo, a u Kur'anu mu se čovjek približava kao nigdje drugo.⁵¹

Za kršćanina se iskustvo Boga ostvaruje na najintimniji način u euharistiji, u Kristu gdje je Riječ postala tijelom, dok musliman doživljava Boga u koncentraciji: riječ je postala knjigom. Musliman se predaje snažno toj riječi slušajući uvijek isto te to iznova meditirajući. Dok kršćani poznaju Sveto pismo samo u prijevodu, dotle muslimani drže da je Kur'an neprevodiv. Tvrđnja je islamskih teologa da je Kur'an, osim kao pomoć u razumijevanju, u cijelosti nepromjenjiv i savršen dokument božanskog govora.⁵² Prema islamskom učenju, govorna forma Kur'ana, u kojoj se donose pojedinosti o Isusu je također nadnaravna i nepromjenjiva. Bog je govorio arapski i nije pravio nikakve pogreške, što je imalo za posljedicu da su se gramatika, retorika i poetika držale primjera Kur'ana. Jezik se više nije mogao mijenjati jer ga je fiksirala vječnost, premda većina onih koji časte Kur'an ne vlada ovim jezikom.⁵³

Da bi se isključila svaka mogućnost Muhamedova utjecaja vlastitim idejama na objavu, važno je pretpostaviti da je on bio nepismen. Pripadao je krugu onih kojima nije bio objavljen ni jedan spis, a budući da nije znao ni čitati ni pisati nije mogao upoznati

---

⁵⁰Usp. B. MAURICE, *Biblija, Kur'an i nauka*, Svjetlost, Sarajevo, 1978., 347-350.

⁵¹Usp. H. KÜNG – Josef van ESS, *Kršćanstvo i svjetske religije. Islam*, 34-35.

⁵²Usp. *Isto*, 35.

⁵³Usp. *Isto*, 37.

Stari i Novi zavjet. Stoga, ako se u Kur'anu nalaze brojna podudaranja s ovim knjigama, onda je to moglo biti dodano samo od Boga, kako vjeruju muslimani. To je razlog religijsko-povijesne susljednosti kur'anske poruke.⁵⁴

Bez obzira na ove tvrdnje teško će se moći poreći i osporiti povijesna činjenica da su u Muhamedovo vrijeme itekako postojale veze sa Židovima i kršćanima i na arapskom poluotoku. Te veze su postojale u Mekki koja je bila veliko trgovačko središte, kao i u Medini gdje su u to vrijeme živjeli i Židovi i kršćani. Prema tome vidimo da su Muhamedu itekako mogli biti poznati i važni biblijski likovi Abrahama, Noe, Mojsija, Isusa, kao i Davida, Salomona, Ivana Krstitelja, Djevice Marije i prije njegova doživljaja objave.⁵⁵

Muhamed zna da je Bog stalno slao poslanike svojem narodu da ga poučava i vodi, kao i da su ti poslanici redovito doživljavali otpor te bili odbacivani. Kur'an ih nabraja po imenima, ali su na popisu Božjih poslanika samo oni iz povijesnih knjiga Biblije. Ne spominju se proroci koji su ostavili pisane tragove kao što su Izaija, Jeremija, Amos i drugi. Iz ovoga jasno proizlazi da je Muhamed za svoje uzore uzeo samo likove iz biblijske povijesti. Kur'an propovijeda da su osporavatelji Božjih poslanika uvijek kažnjavani i tu kaznu Muhamed izrazito naglašava za sve one koji odbacuju njegovu poruku: „Oni koji ne budu vjerovali i dokaze Naše budu poricali – biće stanovnici u džehennemu“ (Sura 5, 10).⁵⁶

Prisutnost biblijskih tema, likova i događaja u Kur'anu je neosporna. No, odabir zgodna iz Novog zavjeta koje se nalaze u Kur'anu usmjeren je na sinoptička evanđelja te je vrlo ograničen s obzirom na brojnost spisa Staroga i Novoga zavjeta. Moguće je da Kur'an govori načinom koji podsjeća na Bibliju, ali religiozni način govora je općenito sličan u svim religijama. Kur'an zna za Isusovo djelovanje, za njegove učenike, čudesna djela, ali Isusova smrt i uskrsnuće protumačeni su na vlastiti način, ne u skladu s kanonskim evanđeljima. Muhamed je preuzeo židovske predaje o izlaganju, te kršćanske predaje koje su bile prisutne među kršćanima židovskog podrijetla, ali i apokrifne tekstove koji se ne nalaze u Bibliji.⁵⁷ Većina tih predaja brani vjeru u jednoga Boga. U kur'anske predaje o Isusu umiješane su upravo apokrifne tradicije. Tako je u zgodama iz

---

⁵⁴Usp. *Isto*, 38.

⁵⁵Usp. *Isto*, 62-63.

⁵⁶Usp. J. GNILKA, *Biblija i Kur'an: što ih povezuje, što razdvaja*, KS, Zagreb, 2007., 66-70.

⁵⁷Usp. *Isto*, 38-39.

Isusovog djetinjstva došlo do brojnih novih predaja u obliku legendi (opisano u jednom Evanđelju o Isusovu djetinjstvu na arapskom), koje su djelomično izmiješane s kanonskom građom. Muhamedu je bila poznata ta tradicija, pa je ponešto preuzeo i u Kur'an.⁵⁸

Muhamed se, također, služio i prisporobama kao oblikom govora. Prisporobama se izražava nešto slikovito o Bogu. Kada koristi prisporobe Muhamed ne govori o razrađenim zgodama, nego o kratkim usporedbama koje imaju funkciju pojašnjavanja. Nakana prisporoba kakve donosi Kur'an, je probuditi ljude prije Božjeg suda koji predstoji: „Oni koji, mimo Allaha, zaštitnike uzimaju slični su pauku koji sebi isplete kuću, a najslabija je kuća, uistinu, paukova kuća, neka znaju!“ (Sura 29, 41).⁵⁹

Za razliku od Muhamedovih prisporoba, punina Isusovih prisporoba nudi najtješnju povezanost s Bogom. Kraljevstvo Božje središte je Isusovog novozavjetnog navještaja. Isus u svojim prisporobama čini Kraljevstvo Božje prisutno među ljudima već sada. Kako donosi Novi zavjet, Isus ne govori samo slikovito kako shvatiti Božje Kraljevstvo, nego se u njegovim prisporobama to kraljevstvo nazočuje: „Kraljevstvo je nebesko kao kad je blago skriveno na njivi: čovjek ga pronađe, sakrije, sav radostan ode, proda sve što ima i kupi tu njivu. Nadalje, kraljevstvo je nebeskokao kad trgovac traga za lijepim biserjem: pronađe jedan dragocijeni biser, ode, rasproda sve što ima i kupi ga“ (Mt 13, 44 – 46).⁶⁰

Bog Biblije se objavljuje ljudima, s njima ulazi u povijest, dok Bog Kur'ana kojeg, kao i Boga Biblije, ljudi trebaju priznavati, štovati kao jedinoga, kao Stvoritelja, zakonodavca i suca ostaje izvan povijesti. Stoga Kur'an ne može slijediti objavljivanje Boga u Isusu Kristu. Bog je za Muhameda apsolutno transcendentan, a u Bibliji se on povezuje s poviješću svojeg naroda i s poviješću čovječanstva. Bogu Kur'ana ljudi nemaju pristup. On je priopćio svoje zapovijedi preko Muhameda, ali ne postoji ništa što može premostiti suprotnost između Stvoritelja i stvorenja. Nemoguće je posredovati između Boga i ljudi. On nam ne priopćava samog sebe.⁶¹ Udaljenost između Boga i čovjeka u Kur'anu se izražava i u izolaciji Boga. Ne postoji učenje o čovjekovoj sličnosti s Bogom. S druge strane ova sličnost itekako je značajna kako za biblijsko učenje o čovjeku tako i

---

⁵⁸Usp. *Isto*, 40.

⁵⁹Usp. *Isto*, 46-47.

⁶⁰Usp. *Isto*, 48.

⁶¹Usp. *Isto*, 55.

za biblijsko učenje o Bogu, jer se prema kršćanskom gledanju tiče i Boga i čovjeka. Ta sličnost s Bogom se odnosi na cijeloga čovjeka i na cijelo čovječanstvo. Bog je, za kršćane, u čovjeku htio partnersko stvorenje, opunomoćenička koji će ga zastupati. U Novom zavjetu čovjek kao slika Božja dobiva iznimnu važnost. Naime, dostojanstvo čovjeka kao slike Boga, izgubljeno je Adamovim grijehom. Krist je novi čovjek u kojem se objavljuje Bog i po kojemu čovjek ponovno zadobiva svoje dostojanstvo u novom obliku te i sam postaje novi čovjek kako stoji u Novom zavjetu: „Jer svukoste staroga čovjeka s njegovim djelima i obukoste novoga, koji se obnavlja za spoznanje po slici svoga Stvoritelja!“ (Gal 3, 10).⁶²

3.3. Isus/Isa

Isus kao Isa u Kur'anu se spominje u više od 90 kur'anskih ajeta (redaka) unutar 15 sura (poglavlja). Zajedno sa svojom majkom, časnom Merjem, među najcjenjenijim su osobama u ukupnom islamskom nauku. Isus je pretposljednji Božji poslanik, koji je, prema islamskom nauku, bio musliman (od ar. *Aslama*: predati se, tražiti mir), tj. pokoran Allahu i Njegov odabranik. U tom smislu nema razlike između Isusa i Muhameda ili drugih poslanika. Muslimani ih podjednako vole i cijene.

Kur'an dotiče tri faze Isusova života: 1) njegovo čudesno rođenje, 2) njegovo poslanje koje se sastoji u pozivu na vjeru u jednog i jedinoga Boga, te 3) njegovu smrt obavijenu velom tajne. Kur'an se također osvrće i na kršćanske dogme kritizirajući kršćansko učenje o Isusovim božanskim osobinama: „Nevjernici su oni koji govore: „Bog je – Mesih, sin Merjemin!“ A Mesih je govorio: „O sinovi Israilovi, klanjajte se Allahu i mome i vašem Gospodaru! Ko drugog Allahu smatra ravnim, Allah će mu ulazak u džennet zabraniti i boravište njegovo će džehennem biti; a nevjernicima neće niko moći pomoći“ (Sura 5, 72).⁶³

Kur'an ne dopušta nikakvu dvojbu o tome da je Isus propovijedao istinu, ali je Isusov govor u Kur'anu sasvim drugačiji od govora koji susrećemo u Evanđelju. Kur'an navodi da Isus o sebi izričito kaže da je samo čovjek; njegova čudesa se itekako priznaju, ali ih on nije tvorio kao Božji Sin, nego s Božjim dopuštanjem. Židovi pokušavaju ubiti Isusa i hvale se da su to i učinili, ali oni ga nisu stvarno ubili niti razapeli, nego im se

---

⁶²Usp. *Isto*, 56.

⁶³Usp. M. MEŠIĆ, „Isa, Mesih, sin Merjemin / Isus, Mesija, sin Marijin – Poslanik Islama“, 65–66.

pokazao netko drugi njemu sličan. Bog je njega, a da ga oni nisu mogli ubiti, uzdigao na nebo. Prema Kur'anu Isus je rođen od djevice, ali to nije dokaz njegovog božanstva, nego Božje svemoći: „A kada meleki rekoše: „O Merjema, Allah ti javlja radosnu vijest, od Njega Riječ: ime će mu biti Mesih, Isa, sin Merjemin, biće viđen i na ovom i na onom svijetu i jedan od Allahu bliskih“ (Sura 3, 45).⁶⁴

3.3.1. Isusovo rođenje

Svoje izlaganje o Isusu Kur'an počinje s njegovom majkom, časnom Merjemom i njezinim rađanjem u najposebnijoj, najodabranijoj i najpobožnijoj obitelji koja je ikada živjela na zemlji. To je obitelj Ali Imran, koja je prema Kur'anu bila zadužena za održavanje hrama u Jeruzalemu. Vjeruje se da se radi o hramu koji je izgradio Salomon, sin Davidov.⁶⁵

Merjemin lik u Kur'anu prikazan je izrazito lijepo i u islamskom svijetu zavrjeđuje značajno divljenje. Merjem je jedna od najboljih žena koje je Bog stvorio. Kur'an, kao i kršćanska objava, priznaje da je Merjem, kao Isusova majka bila oslobođena od grijeha. Merjem je jedina žena koja je imenom spomenuta u Kur'anu, a 19. poglavlje nazvano je po njoj.⁶⁶ Koliko je velika Merjemina uloga u islamskoj vjeri govori i činjenica da su propisi do njenog rođenja nalagali da samo muška djeca mogu služiti u hramu. Nakon što se Merjem rodila, Allah po kur'anskoj objavi mijenja Zakon. Dopušta Merjem da boravi u Hramu i vrši bogoslužje: „I kada meleki rekoše: 'O Merjema, tebe je Allah odabrao i čistom stvorio, i boljom od svih žena na svijetu učinio. O Merjema, budi poslušna svome Gospodaru i licem na tle padaj i sa onima koji molitvu obavljaju i ti obavljaj!'“ (Sura 3, 42 – 43).⁶⁷

Tijekom uobičajenog obavljanja vjerske službe, u jednom trenutku joj se javlja *melek* (anđeo) *Džibril* (Gabrijel) u obliku nepoznatog mladića s vijestima da će roditi sina, koji će biti znakom milosti. I premda u čuđenju, strahu i šoku ne razumije kako će se to dogoditi jer je djevica, anđeo je, tješeći ju da je to izravna Allahova odredba, njega koji može činiti neočekivano i nezamislivo, *puhnuo* prema njoj. Tako je začela Isusa, sačuvajući svoju nevinost. Kur'an zajedno sa Svetim pismom priznaje da je Merjemin

---

⁶⁴Usp. H. KÜNG – Josef van ESS, *Kršćanstvo i svjetske religije. Islam*, 162-163.

⁶⁵Usp. M. MEŠIĆ, „Isa, Mesih, sin Merjemin / Isus, Mesija, sin Marijin – Poslanik Islama“, 66.

⁶⁶Usp. N. M. ROŠČIĆ, *Isus Krist u Islamu*, Vlastita naklada, Šibenik, 2012., 28.

⁶⁷Usp. M. MEŠIĆ, „Isa, Mesih, sin Merjemin / Isus, Mesija, sin Marijin – Poslanik Islama“, 66.

porođaj bez sudjelovanja muškarca bio nadnaravno djelo, te je to jedno od središnjih učenja islama.⁶⁸

Ovako Kur'an opisuje Isusovo djevičansko začeće: „'Kako ću imati dječaka' – reče ona – 'kad me nijedan muškarac dodirnuo nije, a ja nisam nevaljalica!' 'To je tako!' – reče on. 'Gospodar tvoj je rekao: 'To je Meni lako', i zato ga učinimo znamenjem ljudima i znakom milosti Naše. Tako je unaprijed određeno!' I ona zanese i bremenita se skloni daleko negdje“ (Sura 19, 20 – 22).

Kur'an dalje navodi da je Merjema u porođajnim mukama sama. Sklanja se pod palmino stablo i želi umrijeti zbog boli. Ova želja za smrću nije posljedica samo porođajnih bolova, nego i klevete rodbine za blud, jer nije udana niti je poznat otac djeteta: „'I porođajni bolovi prisiliše je da dođe do stabla jedne palme. 'Kamo sreće da sam ranije umrla i da sam potpuno u zaborav pala!' – uzviknu ona“ (Sura 19, 23).⁶⁹

Nadalje Kur'an donosi kako anđeo potiče Merjemu da nikome ne tumači kako je zatrudnjela, nego da pokaže na sina koji će kao novorođenče progovoriti njoj u prilog. Progovoaranje Isusa iz kolijevke biti će prvi dokaz njegova poslanstva, kao i nevinosti njegove majke. Ovim čudesnim događajem njen ju je sin tako spasio od smrtne presude za blud. Prve Isusove riječi u Kur'anu za muslimane su potvrda njegove ljudskosti, a ne njegovog božanstva: „'Ja sam Allahov rob' – ono reče - , 'meni će On Knjigu dati i vjerovjesnikom me učiniti i učiniće me, gdje god budem, blagoslovljenim, i narediće mi da dok sam živ molitvu obavljam i milostinju udjeljujem, i da majci svojoj dobar budem, a neće mi dopustiti da budem drzak i nepristojan. I neka je mir nada mnoom na dan kad sam se rodio i na dan kada budem umro i na dan kada budem iz mrtvih ustao!' To je Isa, sin Merjemin, – to je prava istina o njemu, – onaj u koga oni sumnjaju. Nezamislivo je da Allah ima dijete, hvaljen neka je On! Kad nešto odluči, On za to rekne samo: 'Budi!' – i ono bude“ (Sura 19, 30 – 35).⁷⁰

Sintagmu „rob Božji“ Kur'an općenito koristi za sve poslanike, jer je Allah jedini Vladar. Na kraju ovog ajeta (stavka, stiha, retka) Isus, dakle, već u kolijevci naglašava da je nezamislivo da Allah ima dijete, što se tumači prigovoaranjem kršćanskom nauku o

---

⁶⁸Usp. *Isto*, 67-68.

⁶⁹Usp. M. ZOVKIĆ, „Isusovo djetinjstvo i mesijansko djelovanje prema Kur'anu i kanonskim evanđeljima“, u: Ž. TANJIĆ, T. KOVAČ, B. MURIĆ (ur.), *Teologijom svjedočiti i navještati. Zbornik radova u čast profesoru emeritusu Tomislavu Ivančiću*, KS, Zagreb, 2010., 866.

⁷⁰ Usp. *Isto*, 866.

svetom Trojstvu.⁷¹ Protiv ove kršćanske dogme govori više kur'anskih ajeta, a jedan od njih kaže: *Recite: „Mi vjerujemo u Allaha i u ono što se objavljuje nama, i u ono što je objavljeno Ibrahimu i Ismailu i Ishaku i Jakubu i unucima, i ono što je dato Musau i Isau, i u ono što je dato vjerovjesnicima od Gospodara njihova; mi ne pravimo nikakve razlike među njima, i mi se samo Njemu pokoravamo“* (Sura 2, 136).

Prema islamskom vjerovanju, Isus pripada posebno odabranim poslanicima, koji su se izdvajali čvrstinom volje i strpljivošću s nedaćama na koje su nailazili, zajedno sa Ademom/Adamom, Nuhom/Noom, Ibrahimom/Abrahamom, Davudom/Davidom, Musom/Mojsijem i Muhamedom i među njima nema razlika kada je u pitanju njihova misija. Svi su imali isti zadatak: priopćiti ljudima jedinu i temeljnu vjersku istinu da nema božanstva osim Boga, znači da je samo jedan Bog.⁷²

3.3.2. Isus Mesija

Isus je jedanaest puta u Kur'anu nazvan „Mesih“ (Mesija, Krist) i tri puta „Mesih Isa“. Ideja Mesije postojala je još u Starom Zavjetu, gdje se Mesija iščekivao kao kralj, svećenik ili prorok. Ispočetka se vjerovalo da će sam Jahve doći i poraziti neprijatelje, a kasnije se to veže uz lik Mesije jer se osjećala potreba za premošćivanjem jaza između Božje transcendencije i ovoga svijeta. Upravo zbog svoje transcendencije Bog ne može lako ući u ovaj svijet. Mesija je netko tko je ujedno božanski i ljudski lik, stoga je ta ideja bila otvorena Logos kristologiji, jer idealno opisuje posredničku ulogu Mesije.⁷³

Muhamedov Mesija nema nikave poveznice sa novozavjetnom kristologijom o Logosu, po kojoj je Krist preegzistentni vječni Božji Logos. Misao o posredovanju pri stvaranju je važna za shvaćanje Boga i ona je u kršćanstvu obilježena kristološki. Krist je posrednik stvaranja i to Krist koji je postojao kod Boga prije svakog vremena i svijeta, a zatim je postao čovjek, utjelovljeni Bog. S ovime se u kršćanstvu povezuje i posredništvo otkupljenja, jer Krist oslobađa i pomiruje s Bogom, Krist koji je istobitan s Ocem, rođen, nestvoren, po kome je sve stvoreno, koji od vječnosti izlazi od Oca, koji je u njemu sada i u njemu je od početka. Vječna Riječ je postala tijelo. Kako je Isus, za kršćane, vječna Riječ Božja, tako je i Sin, još i prije nego je rođen. Riječ, Sin prebiva vječno u Bogu kako

---

⁷¹Usp. M. MEŠIĆ, „Isa, Mesih, sin Merjemin / Isus, Mesija, sin Marijin – Poslanik Islama“, 69.

⁷²Usp. *Isto*, 72.

⁷³Usp. J. GNILKA, *Biblija i Kur'an: što ih povezuje, što razdvaja*, 65.

to izriče početak Ivanovog evanđelja: „U početku bijaše Riječ i Riječ bijaše u Boga i Riječ bijaše Bog“ (Iv 1, 1).⁷⁴

Ovakvo kršćansko kristološko razumijevanje je daleko od učenja Kur'ana. Komparirajući kršćanski nauk s kur'anskim naukom jasno izbija na površinu kako je u islamu Isus samo Allahov poslanik kojemu je Allah udahnuo život i kako nije istobitan s Allahom, jer samo je jedan Allah i ne može imati dijete: „O sljedbenici Knjige, ne zastranjujte u svom vjerovanju i o Allahu govorite samo istinu! Mesih, Isa, sin Merjemin, samo je Allahov poslanik, i Riječ njegova koju je Merjemi dostavio, i život mu udahnuo; zato vjerujete u Allaha i njegove poslanike i ne govorite: 'Trojica su!' Prestanite, bolje vam je! Allah je samo jedan Bog, – hvaljen neka je On! – zar On da ima dijete?! Njegovo je ono što je na nebesima i ono što je na zemlji, i Allah je dovoljan kao svjedok“ (Sura 4, 171).

U islamu Bog ne rađa Riječ – Riječ ne postaje tijelom, nema utjelovljenja, nego Allah izražava svoju vječnu Riječ kroz knjigu. Kur'an je za muslimane Vječna Riječ. Beskonačno i konačno se susreću u njemu.⁷⁵

3.3.3. Čovjek i grijeh

Slika čovjeka u Kur'anu dosta se slaže sa slikom čovjeka u Bibliji. Adam je ishodište čovječanstva koje svojim postupkom i sudbinom određuje sve one koji od njega potječu. Lik Adama pokazuje što se događa sa čovjekom. On je Božje stvorenje. To je način kako čovjek treba gledati na sebe. On je biće sklono zlu i buntovno prema Bogu. Podliježe patnjama i teškoćama. Život mu je prolazan i ograničen, a na kraju ga čeka smrt. Međutim, Bog mu daje nadu.⁷⁶

Prva posljedica Adamovog grijeha je gubitak raja. Neposluh Adama, koji je prema Kur'anu shvaćen kao povijesna osoba, ima posljedice samo za njega, dok prema kršćanskom shvaćanju neposluh Adama povlači za sobom posljedice za sve ljude – ono što je u kršćanskoj teologiji poznato pod nazivom istočni grijeh. Prema biblijskim izvješćima po Adamovu grijehu na svijet su došli grijeh i smrt. Premda Adamov grijeh nije naš osobni grijeh, svijet, koji je u stanju grijeha kada se rađamo, navodi nas da

---

⁷⁴Usp. *Isto*, 64-66.

⁷⁵Usp. *Isto*, 62-65.

⁷⁶Usp. *Isto*, 91-92.

griješimo. Odgovornost pojedinca nije dokinuta. Zato je kršćaninu otkupljenje shvatljivo i potrebno. Čovjek kao slika Božja ima vezu, dakle, ne samo sa stvaranjem nego i s otkupljenjem, jer je on Božji opunomoćenik u svijetu i posebno biće koje je stvoreno kao jedino i koje odgovara jedincatom Bogu. Čovjekova pobuna i neposluh prema Bogu oštetili su i njegovo dostojanstvo kao Božje slike. Kako kršćanstvo ispovijeda, Isus kao prava Božja slika daje nam mogućnost da ponovno postignemo to staro dostojanstvo, čak u potpunijem obliku, tako što ćemo se preobraziti u njegovu, tj. Božju sliku. Kur'an, koji ograničava posljedice Adamova grijeha na njega samoga, ne zna za istočni grijeh, stoga ne zna ni za otkupljenje.⁷⁷

Koncept istočnog grijeha ne postoji u islamu. Postoji pad, izgon Adama i Eve (Adama i Eve) iz raja, ali ne i prirodna krivica koja povlači kaznu ili zahtijeva pokajanje. Kur'an naglašava da odgovornost za pad nije u Adamu nego u Sotoni, a Adamova uloga je samo u tome što je počinio pogrešku koja za posljedicu ima izgon Adama i njegova potomstva na Zemlju, ali ne i zatočeništvo koje ih osuđuje na stanje prvotnog grijeha. Stanje prije pada može se vratiti *šehadom*, odnosno izjavom vjere koja predstavlja jedan od temeljnih stupova islama, čijim iskrenim prihvaćanjem ili shvaćanjem slijedi predavanje (islam) Allahu i čime čovjek postaje musliman: „Nema boga osim Allaha, Muhammed je njegov rob i njegov poslanik“ (usp.Sura 4, 136).⁷⁸

Prema islamskom učenju kako kod prirode, tako i kod čovjeka, kod dobra Bog pripomaže, a kod zla pripušta. Oboje odgovara vječnom planu koji Bog unaprijed zna, ali *predznanje* nema bezuvjetno značaj *predodređenja*. Iako se neće dogoditi drukčije, na čovjeku je odluka i on će biti pravedno nagrađen ili kažnjen. Islam naučava da za ono što čovjek svojim djelovanjem čini, pretpostavke ne daje on sam, nego to čini Bog. Nema govora o slobodnoj volji nego o izboru, što znači da je unaprijed dan okvir unutar kojeg se izvršava sloboda. Čovjek bira između poslušnosti i odbijanja, ali se ne može staviti izvan sustava, izvan alternativa koja je Bog stvorio. Isto tako, po islamskom nauku, čovjek nema volju nego ju prima svaki put nanovo kada stoji pred nekim izborom. Iz toga proizlazi da Bog zasigurno svaku čovjekovu radnju neposredno primjećuje i zna sva njegova ponašanja. Ovakav islamski nauk želi naglasiti da se zlo ostvaruje tako što postoje grijesi, ali ne i grijeh koji je došao na svijet, nego postoje samo *pogrešne odluke* kao što je bila i Adamova. Adamov pad je, ustvari, bio poskliznuće i Adam je to sam

---

⁷⁷Usp. *Isto*, 94-95.

⁷⁸Usp. G. CYRIL, *Enciklopedija islama*, 174-175.

popravio. Popravak se događa pokorom za određeni grijestup. Iz ovoga slijedi uvjerenje, suprotno od kršćanskog nauka, da se ne događa nikakvo otkupljenje za grijeh. Muhamed nije nikakav posrednik u islamu, za razliku od kršćanskog vjerovanja u Isusovu otkupiteljsku moć, kako ćemo vidjeti u onomu što slijedi.⁷⁹

3.3.4. Otkupljenje

Posve drukčije nego u Muhamedovu životu i poruci, u Isusovu životu i djelovanju, patnji i umiranju jasno je da je Bog prijatelj čovjeka patnika, te da je s nama (Emmanuel). U Isusu se nije manifestirao nikakav muški, samovoljni Bog, kako ga se može naći u Kur'anu. U Isusu se objavio Bog koji zahtijeva ljubav i daruje ljubav, zbog čega se smije zvati ocem ili majkom. Zato su kršćani s Novim zavjetom, za razliku od Kur'ana, uvjereni da Bog ima ljubavi i da Bog jest ljubav: „Tko ne ljubi, ne upozna Boga jer Bog je ljubav. U ovom se očitova ljubav Božja u nama: Bog Sina svoga jedinorođenoga posla u svijet da živimo po njemu“ (1 Iv 4, 8-9).⁸⁰

Kao što smo već rekli, u islamu ne postoji posredništvo između Boga i ljudi, kao što ne postoji ni istočni grijeh i svatko je odgovoran za svoj počinjeni grijeh. Grijeh se ne prenosi na druge ljude, pa prema tome nije potrebno nikakvo iskupljenje za njega. Slijedom takvog islamskog nauka, Isus nije spasitelj, stoga i njegov dolazak ne predstavlja nikakvo otkupljenje. Potpuno suprotno od kršćanskog pogleda, gdje je Isus novi početak čovječanstva. Zato ćemo se u nastavku osvrnuti na značenje Isusovog posredništva za kršćanski nauk i kršćansku vjeru.

Za kršćane Isus je donio slobodu, otkupljenje, postojanje spasa prije nego ga ljudi primijene na sebe. On je novi Adam i s njim je nastupilo novo stvaranje. Čovjekova bit nije više određena biti prvog Adama, nego biti Isusa Krista. Pri tome nije samo riječ o nekom unutarnjem i egzistencijalnom otkupljenju niti samo nadnaravnom, nego je oslobođen čitav čovjek sa svojim tijelom i sa svojom dušom, te čitav svijet u svojoj materijalnoj i duhovnoj stvarnosti. U kršćanstvu je to oslobođenje od grijeha i smrti u tijelu i svijetu. Za vjernika kršćanina ne postoje više beznadežne situacije za čovjeka.⁸¹ Tu slobodu nam je Isus Krist donio svojom ljubavlju i poslušnošću. Kršćanstvo izrazito naglašava Božju ljubav prema čovjeku. Ta ljubav je stvarnost koja je u Kristovu

---

⁷⁹Usp. H. KÜNG – Josef van ESS, *Kršćanstvo i svjetske religije. Islam*, 127-130.

⁸⁰Usp. *Isto*, 156.

⁸¹Usp. T. IVANČIĆ, *Kršćanstvo u traganju za identitetom*, KS, Zagreb, 1990., 75.

uskrsnuću došla do pobjede i koja onima koji joj se predaju daje slobodu. U islamu Bog ljubi, ali on nije ljubav, dok kršćanstvo živi misiju ljubavi, jer Bog je sama ljubav i njemu se samo može doći preko ljubavi. Čovjekova sloboda je u ljubavi. Biblija potvrđuje da je Adam čovječanstvo otisnuo u egoizam i nemoć za ljubav, a taj lanac egoizma prekinuo je Isus Krist. Isus je s obzirom na Boga sav u primanju, a s obzirom na čovjeka sav u davanju. On je u biti posrednik, on prima i predaje, po tomu je on čovjek za druge.⁸²

Isus potvrđuje kršćansku vjeru kada kažu da su djeca Božja. Isus ima sve što ima Otac, no on ima kao onaj koji od Oca sve prima i očekuje. Njegovo sinovstvo je u njegovoj poslušnosti. Ako se on predaje za nas, onda nam on daruje i sinovstvo, a ako se vjernik mora suobličiti njemu, znači da se suobličuje s njegovim sinovstvom. Tako smo mi slika njegova sinovstva, dionici božanske naravi. On je posrednik i sav za druge. Njegova nas je ljubav oslobodila za Boga i druge, mi smo jednostavno postali djeca Božja. Sve što trebamo je ostati u njemu: „Krist za sve umrije da oni koji žive ne žive više sebi, nego onomu koji za njih umrije i uskrsnu“ (2 Kor, 5, 15).⁸³

Kršćanstvo zna da je sva ljubav Božja sadržana u tome da je Krist za nas položio život, njegova je smrt smrti, *oslobođenje od zakona*, grijeha i smrti te *oslobođenje za poslušnost i ljubav*. Slobodni smo, otkupljeni njegovom krvlju i ušli smo u obitelj Božju. To je najveća sloboda vjernika. Ako smo po Kristu postali djeca Božja, onda smo i sudionici ljubavi koju ima Sin prema Ocu, a ljubav Oca i Sina je Duh Sveti. Time je Krist i nama omogućio darivanje božanske ljubavi. U nama je osobna ljubav Božja. Ljubav i poslušnost dobili smo po tome što je Isus kao čovjek bio poslušan i ljubio do kraja. Utjelovljenjem je sve počelo, no njegovom smrću poslušnost i ljubav dolaze do konačnog značaja. Njegovo je uskrsnuće znak da ga je Otac prihvatio u svom njegovom čovještvu, čime je sav čovjek otkupljen i ulazi u novi život, bez granica neba i zemlje, sve postaje novo, a ulazak u taj život je novo rođenje.⁸⁴

3.3.5. Isusova znamenja

Čuda koja su poslanici činili isključivo uz Božju dozvolu, Kur'an naziva *ajetima*, znakovima i pokazateljima poslanstva, a islamski ih znanstvenici nazivaju *mudžizama*. Ona su svojevrsni nadnaravni događaji ili pojave. Svaki je poslanik imao specifične

---

⁸²Usp. Isto, 76.

⁸³Usp. Isto, 77.

⁸⁴Usp. Isto, 76-77.

mudžize kojima je dokazivao svoje vjersko poslanje. Tako Kur'an spominje nekoliko *mudžiza* za Isusa kojima je dokazivao Židovima da dobiva objavu od istoga Boga od kojega je i Mojsije dobio Toru: rođen je bez oca, govorio kao tek rođeno dijete, pretvarao pticu od blata u živu, izliječio slijepca od rođenja, oživio umrloga, znao što ljudi jedu kod kuće, a što ostavljaju za zalihu, nagovijestio dolazak Muhameda i Allah mu je spustio sofru s hranom na zahtjev svojih pristalica (posljednja večera). Kur'an o ovim *mudžizama* govori u nekoliko *ajeta* gdje se jasno zaključuje da je Isus mogao činiti čuda isključivo voljom Allahovom, a ne kada je on htio.⁸⁵

Među tim *ajetima* koji potvrđuju ovakvo islamsko vrednovanje Isusovih čudesa ovdje spominjemo sljedeće: „I poučice ga pismu i mudrosti, i Tevratu i Indžilu i poslati kao poslanika sinovima Israilovim: 'Donosim vam dokaz od Gospodara vašeg: napraviti ću vam od ilovače nešto poput ptice i puhnuću u nj, i biće, voljom Allahovom, prava ptica. I iscijeliću slijepa od rođenja, i gubava, i oživljavaću mrtve, voljom Allahovom, i kazivaću vam šta jedete i šta u domovima svojim gomilate; to će, uistinu, biti dokaz za vas, ako pravi vjernici budete; i da potvrdim istinitost Tevrata, objavljenog prije mene, i da vam dopustim nešto što vam je bilo zabranjeno. I donosim vam dokaz od Gospodara vašeg, – zato se Allaha bojte i mene slušajte“ (Sura 3, 48 – 50).

Na drugome mjestu u Kur'anu čitamo: „Kad Allah rekne: 'O Isa, sine Merjemin, sjeti se blagodati Moje prema tebi i majci tvojoj: kada sam te Džibrilom pomogao pa si s ljudima u bešici i kao zreo muž razgovarao; i kada sam te pismenosti i mudrosti, i Tevratu i Indžilu naučio; i kada si, voljom Mojom, od blata nešto poput ptice napravio i u nju udahnuo i kada je ona, Mojom voljom, postala ptica; i kada si, voljom Mojom, od rođenja slijepa i gubava iscijelio; i kada si, voljom Mojom, mrtve dizao; i kada sam od tebe sinove Israilove odbio, kad si im ti jasne dokaze donio, pa su oni među njima koji nisu vjerovali – povikali: 'Ovo nije ništa drugo do prava vradžbina!' i kada sam učenicima naredio: 'Vjerujte u mene i Poslanika moga!' – oni su odgovorili: 'Vjerujemo, a Ti budi svjedok da smo mi poslušni'. A kada učenici rekoše; 'O Isa, sine Merjemin, može li nam Gospodar tvoj trpezu s neba spustiti?' – on reče: 'Bojte se Allaha, ako ste vjernici!' 'Mi želimo' – rekoše oni – 'da s nje jedemo i da naša srca budu smirena i da se uvjerimo da si nam istinu govorio, i da o njoj budemo svjedoci.' Isa, sin Merjemin, reče: 'O Allahu, Gospodaru naš, spusti nam s neba trpezu da nam bude praznik, i prvima od nas i onima kasnijim, i čudo

---

⁸⁵Usp. M. MEŠIĆ, „Isa, Mesih, sin Merjemin / Isus, Mesija, sin Marijin – Poslanik Islama“, 73-74.

Tvoje, i nahrani nas, a Ti si hranitelj najbolji!' 'Ja ću vam je spustiti' – reče Allah – 'ali ću one među vama koji poslije ne budu vjerovali kazniti kaznom kakvom nikoga na svijetu neću kazniti.'" (Sura 5, 110 – 115).

Kroz Isusovu moć i njegovo čudesno djelovanje Kur'an zapravo, vidimo, progovara o Isusovoj ovisnosti o Allahu. Možda se može govoriti u tom kontekstu čak i o određenoj subordinaciji. Za razliku od Kur'ana sinoptičkim su evanđeljima čudesna ozdravljenja, egzorcizmi, uskrisenja, čudesa nad prirodom, sastavni dio Isusova ministrija usmjerenog na uspostavljanje Božjeg kraljevstva. To su moćna djela kojima je Isus davao simboličko značenje ili ih učinio znamenjima, kojima se očitovala Božja milosrdna ljubav prema patnicima. Evanđelja donose žive izvještaje od očevidaca, od kojih neki ukazuju na Isusovu svijest o vlastitoj transcenciji, na moć božanskog Isusa (usp. Mk 2, 1-12; Iv 6).⁸⁶

U evanđeoskim izvješćima opisi Isusovih čudesa zauzimaju mnogo prostora. Upravo su Isusova čudesna djela bila jedan od temelja prvih apostolskih navještaja vjere i kerigme. Podsjećanje na učinjena čudesa trebalo je dodatno utvrditi vjeru Židova koji „znake ištu“ (1 Kor 1, 22), da je Isus obećani Mesija i da je utjelovljeni Sin Božji, zapravo pravi Bog. Isusova čudesa pokazuju moć već sada prisutnog Kraljevstva. Ona su, u evanđeljima, simbolična manifestacija i početak konačnog spasenja: „Ali ako ja prstom Božjim izgonim đavle, zbilja je došlo k vama kraljevstvo Božje“ (Lk 11, 20).⁸⁷

3.3.6. Odnos Oca, Sina i Duha Svetoga

U kršćanskoj teologiji kristologija je neodvojiva od trojstvene teologije. Za islamsko učenje Trojstvo je uvreda Božjem gospodstvu i njegovoj jedincatosti, kako smo prethodno spomenuli. Jedan od ajeta to vrlo plastično potvrđuje: „Nevjernici su oni koji govore: 'Allah je jedan od trojice!' A samo je jedan Bog! I ako se ne okane onoga što govore, nesnosna patnja će, zaista, stići svakog od njih koji nevjernik ostane“ (Sura 5, 73).

Bitna točka razilaženja Kur'ana i Novog zavjeta je soteriološko značenje Isusa. Središte i bit kršćanske vjere jest da je Isus Sin Božji u kojem se Bog objavio i da po

---

⁸⁶Usp. M. ZOVKIĆ, „Isusovo djetinjstvo i mesijansko djelovanje prema Kur'anu i kanonskim evanđeljima“, 880-884.

⁸⁷Usp. I. KARLIĆ, *Bogočovjek Isus Krist. 2. Mesija, sin Božji, Spasitelj*, 170-174.

Isusovoj smrti na križu i uskrsnuću od mrtvih Bog dariva spasenje i otkupljenje. U Kur'anu je ovo strogo odbačeno i podvrgnuto oštroj polemici. Muhamed promatra kršćansku vjeru u Trojstvo po uzoru na predislamski politeizam koji je vladao u njegovoj domovini i protiv kojeg je vodio borbu. Njemu je nepoznata predodžba o utjelovljenju vječne riječi Božje u Kristu Isusu i nespojiva je sa slikom o Bogu kakvu je on imao: „Nevjernici smatraju džinove ravne Allahu, a on je njih stvorio, i izmislili su, ne misleći šta govore, da On ima sinove i kćeri. Hvaljen neka je On i vrlo visoko iznad onoga kako ga oni opisuju. On je Stvoritelj nebesa i Zemlje! Otkud Njemu dijete kad nema žene, On sve stvara i samo on sve zna“ (Sura 6, 100 – 101).⁸⁸

Prema Muhamedovom zamišljanju kršćanske vjere u Trojstvo, uz Boga i Isusa prisutna je i Isusova majka kao božica, jer ako je Marija rodila Boga, ona mora biti božica, što se mora odbaciti: A kada Allah rekne: „O Isa, sine Merjemin, jesi li ti govorio ljudima: 'Prihvatite mene i majku moju kao dva boga uz Allaha!' – on će reći: 'Hvaljen neka si Ti! Meni nije prličilo da govorim ono što nemam pravo. Ako sam ja to govorio, Ti to već znaš; Ti znaš šta ja znam, a ja ne znam šta Ti znaš; samo Ti jedini sve što je skriveno znaš“ (Sura 5, 116). Ovakvim (ne)razumijevanjem Muhamed nije mogao dopustiti da kršćani drže Krista zbiljskim čovjekom i tu se zapravo vidi bitna razlika u shvaćanju Boga.⁸⁹ Ovdje se islamsko razmatranje kršćanskog poimanja Presvetoga Trojstva tumači *trijalistički*, kao tri boga, kao obiteljsko zajedništvo između Boga Oca, Marije i Isusa sina, a ne trinitarno, kao tri božanske osobe.⁹⁰

Učenje o Trojstvu pokazuje da je u Kur'anu Bog zatvoren u apsolutnu transcendentnost, a u kršćanstvu postaje jedan od nas, čovjek, apsolutno blizak ljudima. Bog muslimana je Bog čiji misterij ne leži u njegovu biću, nego u njegovu djelovanju, u neistraživom načinu na koji on vodi ljude i na koji je način određene stvari svojim zakonom učinio dužnošću. Mogli bismo reći da je bez misterija. On se sam izjasnio o svome biću u objavi gdje se vidi da ima svojstva koja, ukoliko postanu previše ljudska, mogu donijeti probleme. Islamska teologija se plaši predalekog zalaženja u objavu. Bez obzira što se nailazi na razne spekulacije, u islamu nikada nisu bile formulirane vjerske istine niti je bilo nekog vjerskog autoriteta koji bi to mogao učiniti.⁹¹

---

⁸⁸Usp. J. GNILKA, *Biblija i Kur'an: što ih povezuje, što razdvaja*, 76-77.

⁸⁹Usp. *Isto*, 77.

⁹⁰Usp. N. M. ROŠČIĆ, *Isus Krist u Islamu*, 22.

⁹¹Usp. H. KÜNG – Josef van ESS, *Kršćanstvo i svjetske religije. Islam*, 119-120.

U evanđeljima Isus za sebe nije upotrebljavao naslov Božji Sin, ali ako je za sebe zahtijevao Božji autoritet posebno s obzirom na zakon i opraštanje grijeha, njegov je zahtjev prelazio zahtjev jednog proroka. On nije samo propovijedao opraštanje grijeha, upitnost tradicija i zakona, prelazak granica između čistog i nečistog, pravednika ili nepravednika, nego je to i prakticirao. Naravno da je zbog toga optužen i pogubljen, nakon čega će se tek upotrebljavati za njega naslov Sin Božji. Naslovom Sin Božji kršćanstvo naglašava da ne misli ni na kakvo Božje fizičko sinovstvo, što asocira na obljubu božanstva jedne ljudske žene, nego Isusovo izabranje i punomoć koje mu daje Bog. Otac ne smije biti doslovno shvaćen, u suprotnosti prema majci, nego je otac simbol za prvu stvarnost, što znači istodobno moć i smilovanje, zaštita i skrb, zavisnost i zabrinutost.⁹²

Kur'an izbjegava uz 99 naziva za Allaha ime „Otac“, jer je zbog arapskih plemenskih religija s njihovim božjim sinovima, za Muhameda, taj naziv za Boga bio posve kompromitiran. I prema Novom zavjetu ne smije se iz govora o Ocu i Sinu nikako stvarati učenje o dva boga. Bog je za Isusa i za kršćane svih vremena ostao jedan i jedini. Prema Novom zavjetu „Sin“ nije neko Božje ime. Zbog toga su pogrešna poređenja triniteta sa 99 Božjih imena u islamu. Prema Novom zavjetu princip trojstvenog jedinstva nije jedna zajednička narav u više veličina, nego jedan Bog, iz kojeg proizlazi sve i za kojega je sve. Ne radi se, prema Novom zavjetu, o metafizičko- ontološkim iskazima o Bogu u sebi i njegovoj najunutarnjoj naravi, nego se radi o soteriološki-kristološkim iskazima o vrsti i načinu Božje objave: o njegovu dinamičnom djelovanju u povijesti, o njegovu odnosu spram čovjeka i o čovjekovu odnosu spram njega. Vjerovati u Boga Oca, znači vjerovati u jednoga Boga; vjerovati u Sina Božjega znači vjerovati objavu jednoga Boga u čovjeku Isusu iz Nazareta, kao poslanika vječnoga Boga, Mesiju i Riječ u ljudskom liku; vjerovati u Duha Svetoga znači vjerovati u Božju djelotvornu moć i snagu u čovjeku i svijetu.⁹³

Tek nakon Isusove smrti, kada se na temelju uskrsnih iskustava smjelo vjerovati da on nije ostao u patnji i u smrti, nego da je primljen u Božji vječni život k Ocu svome, prva je vjerna zajednica za njega počela upotrebljavati naslov „Sin Božji“. Tko je Boga zvao Ocem, nije se bez logike i stvarnog razloga zvao njegovim Sinom. Kroz Isusa su Božja riječ i Božja volja primile ljudski oblik. Kao što je izraelski kralj uzlazom na

---

⁹²Usp. *Isto*, 189-191.

⁹³Usp. *Isto*, 193-195.

prijestolje postavljen i nazvan sinom Jahvinim, tako je i Krist Raspeti uskrsnućem i uzašašćem nazvan Božjim sinom.⁹⁴

Kur'an, kao i sinoptička evanđelja, donosi da je Isus propovijedao *indžil*, evanđelje, Radosnu vijest, da je imao pomagače, tj. apostole, te da je bio Prorok i Božji Poslanik, Bogu poslušan pozivajući ljude da mu se pridruže u podlaganju Bogu i njegovoj vladavini, te da je bio svjestan svog poslanja, svog posebnog odabranja pred Bogom i ljudima. U ovom vidimo da je Muhamed prije i u toku primanja objave dolazio u dodir sa kršćanima, što je zasigurno utjecalo na neke formulacije u Kur'anu. No, Kur'an o evanđelju govori u jednini misleći na objavu koja je spuštena Isusu i na svetu knjigu kršćana, a svaka deifikacija Isusa je grijeh protiv Božje jednote. U Kur'anu nema niti jedne natuknice da je Isus Boga zvao svojim Ocem.⁹⁵ Za razliku od Kur'ana u Svetom pismu Novoga zavjeta nailazimo na više takvih zaziva: „Sve mi preda Otac moj i nitko ne zna tko je Sin – doli Otac; niti tko je Otac – doli Sin i onaj kome Sin hoće da objavi (Lk 10, 22) ili Sve je meni predao Otac moj i nitko ne pozna Sina doli Otac, niti tko pozna Oca doli Sin i onaj kome Sin hoće objaviti“ (Mt, 11, 27).

Samo rođenje Isusa bez intervencije oca, islam zasigurno ne tumači kristološki, nego je povezano s Božjom stvarateljskom moći, stvaranjem iz ničega. U Kur'anu je izostavljeno kraljevsko dostojanstvo Isusa, te iznad svega da je Sin Božji, Sin Svevišnjega iz Davidove loze. Isus je predstavljen kao Božji poslanik koji poučava u Pismu i koji nije donio ništa novo. Dosadašnji ukazi koji su tematizirali odnos Oca i Sina pokazuju da kada Muhamed odbacuje naslov Sin Božji za Isusa, izlazi izvan biblijske tradicije i prihvaća drugu sliku o Bogu koja nije biblijska.⁹⁶

3.3.7. Raspeće

Glavnu točku razilaženja kršćana i muslimana, uz Trojstvo, predstavlja i Isusovo raspeće. Kur'an tvrdi da nije niti ubijen niti raspet, nego ga je Allah uzdigao sebi i spasio od nevjernika i njihova nauma da ga ubiju.

Malobrojne su izreke o Isusovu svršetku u Kur'anu. Međutim i tako malobrojne bile su povod različitim tumačenjima među kojima prednjači ono da je Isus umro

---

⁹⁴Usp. *Isto*, 190.

⁹⁵Usp. M. ZOVKIĆ, „Isusovo djetinjstvo i mesijansko djelovanje prema Kur'anu i kanonskim evanđeljima“, 879-880.

⁹⁶Usp. J. GNILKA, *Biblija i Kur'an: što ih povezuje, što razdvaja*, 72-75.

prirodnom smrću, da je raspet, da je uznesen na nebo i da nije umro. Unatoč svim ovim navodima jasno je da Isusova smrt, prema Kur'anu, nema spasenjskog značenja za druge ljude. Tako sramotna smrt ne bi se mogla povezati sa svemoći Boga, koji pomaže svojim poslanicima i izbavlja ih iz nevolje. Dva kur'anska teksta govore o Isusovoj smrti i na oba mjesta polemizira se protiv Židova. Jedan od niza prijekora koje Kur'an navodi protiv Židova vezanih za Isusovu smrt je i to što govore da su ubili Isusa. Kako stoji u Kur'anu te tvrdnje Židova su lažne, jer Allah im to ne bi dopustio, nego je svog poslanika zaštitio: „I zbog riječi njihovih: 'Mi smo ubili Mesiha, Isaa, sina Merjemina, Allahova poslanika.' A nisu ga ni ubili ni raspeli, već im se pričinilo. Oni koji su se o njemu u mišljenju razilazili, oni su sami o tome u sumnji bili; o tome nisu ništa pouzdano znali, samo su nagađali; a sigurno je da ga nisu ubili, već ga je Allah uzdigao sebi. – A Allah je silan i mudar“ (Sura 4, 157 – 158).⁹⁷

Ovakvom fantazijskom tvrdnjom Muhamed želi zaštititi Isusa. Do nje je došao oslanjajući se na tradicije heretičkih kršćana, gdje se razvila sklonost svođenja Kristove muke na privid, iz ljutnje zbog Isusove sramotne smrti. Dakle, za Muhameda Isus nije umro na križu što znači da nije umro smrću otkupitelja, nego naravnom smrću. Bog ga je uzeo k sebi, pozvao i uzdigao te ga oslobodio od nevjernika: „I kada Allah reče: 'O Isa, dušu ću ti uzeti i k Sebi te uzdignuti i spasiću te od nevjernika i učiniću da tvoji sljedbenici budu iznad nevjernika sve do Smaka svijeta. Meni ćete se, poslije, svi povratiti i Ja ću vam o onom u čemu se niste slagali presuditi“ (Sura 3, 55).⁹⁸

Predstavljanje Isusa Krista od prve kršćanske zajednice je ispunjeno poviješću. Pozivanja na Isusov konkretan život u evanđeoskim spisima i u Djelima apostolskim sastavni su dio propovijedanja prve Crkve. Svaka manipulacija, ideologizacija i mitizacija Krista nalazi svoju granicu upravo u povijesti, jer kršćanski Krist nije tek nekakva ideja izvan vremena i prostora, nego je konkretna, ljudska i povijesna osoba. Sadržaj kršćanske ispovijesti vjere i spasenja od Krista, odnosi se na povijest, na djelo i osobu Isusa umrloga i uskrsloga.⁹⁹

Glavni dijelovi izvješća evanđelja su posvećeni upravo ovim događajima, koje i sam Isus predviđa uviđajući ih kao već prorečene u Starom Zavjetu. Njegova djela i njegova učenja upućuju i ovise o njima. Ovo ne znači da je povijesni Isus jedini

---

⁹⁷Usp. *Isto*, 78-79.

⁹⁸Usp. *Isto*, 79.

⁹⁹Usp. I. KARLIĆ, *Bogočovjek Isus Krist. Uvod u kristologiju*, 144-145.

mjerodavni sadržaj vjere u Krista, ali ono što zasigurno znamo je to da je Isusova smrt na križu sigurna povijesna činjenica.

Kao poslanici, Isus i Muhamed suočili su se s problemom patnje, nailazeći na otpor u naviještanju i obojica su pokazali neobičnu sposobnost izdržavanja svladavajući patnju na začuđujući način. Za razliku od Isusa, koji je za kršćane temeljna figura čovjeka koji nepravедno pati, nedužnika ostavljenog od Boga, koji će iz patnje zasjati u slavi, kod Muhameda je jasno da će Bog svoje izabranike osloboditi svakog poniženja. Bog, navodi Kur'an, nije pustio da Isus konačno na križu umre, jer kakav bi to neshvatljivo transcendentni Bog pustio svoje ljude da se u često neizmjerne bijedi i besmislenoj patnji bore, prosvjeduju i umru. Islam ne poznaje kategoriju otkupljenja, bez koje je trpljenje zaista tragično. Kršćani vjeruju da je u Isusovoj patnji i umiranju, uz svu neshvatljivost Božju toliko naglašenu u Kur'anu, došlo do definitivnog izbavljenja od patnje po Bogu. U kršćanstvu Bog patnju i smrt mijenja u vječni život i ispunjenje svake čežnje. Vidljivo besmislen ljudski život i trpljenje može dobiti i imati smisao.¹⁰⁰

Među omiljenim teorijama islamskih suvremenih autora na kur'anski redak „pričinilo im se“, ona je koja tvrdi da je umjesto Isusa za kaznu zbog izdaje raspjet Juda, nakon što mu je postao sličan. Ova teorija je rasprostranjena među muslimanima posebno zahvaljujući Barnabinom evanđelju koje mnogi muslimani smatraju autentičnim bez obzira na dokaze da se radi o apokrifu iz srednjeg vijeka, a koje zastupa ovu tezu.¹⁰¹

U kršćanstvu kao i u islamu iza odnosa prema križu skriva se dvojako poimanje božanske svemoći: u beskrajnom omogućavanju ljudske slobode ili u sili koja ovladava i slama ljudsku slobodu i ujedno dvojako poimanje Boga i čovjeka: Bog slobode i slobodan čovjek ili Bog prisile i prisilno poslušna čovjek.

Križ pokazuje da se božanska svemoć objavljuje kao beskraj božanske ljubavi prema čovjeku, koja nad čovjekom ne čini nasilje nego dopušta da i samom Bogu kaže ne. Bog želi slobodno uzvraćenu ljubav čovjeka, neuvjetovanu strahom i kaznom ili željom za nagradom, ne robove, nego slobodne kćeri i sinove. Sam On ne pristaje na utjerivanje u raj, na projekt prinudnog spasenja, samim tim ni na prinudnu religijsku obnovu pomoću zemaljske moći i vlasti. Bez ljudske slobode nema prave vjere. Iza poricanja križa, poricanja božanskog neuspjeha u svijetu, krije se ljudsko razumijevanje

---

¹⁰⁰Usp. H. KÜNG – Josef van ESS, *Kršćanstvo i svjetske religije. Islam*, 153-155.

¹⁰¹Usp. A. KRISTIĆ, „Ludost križa u svjetlu Kur'ana“, u: *Svjetlo riječi*, travanj 2009., 44.

božanske svemoći kao svemoći zemaljskih moćnika koji kroz strah i prisilu dokidaju ljudsku slobodu. Ako je zemaljski uspjeh nužno oznaka božanskog, onda uspjeh postaje važniji od slobode. Tu je Bog vladar, tiranin, a čovjek rob, a božanski poziv je sloboda i to ne samo u Bogu, nego i u odnosu prema Bogu.¹⁰²

3.3.8. Preteča i Duh

Isusovo poslanje, prema Kur'anu, nije samo potvrđivanje prijašnjih objava, nego i nagovještaj posljednjeg Božjeg poslanika Muhameda. Isus je, po islamskom vjerovanju, preteča Muhameda, kao što je prema kršćanskom gledanju Ivan Krstitelj preteča Isusa. U Kur'anu je Isusova uloga preteče spomenuta samo jednom: „A kada Isa, sin Merjemin, reče; 'O sinovi Israilovi, ja sam vam Allahov poslanik da vam potvrdim prije mene objavljeni Tevrat i da vam donesem radosnu vijest o poslaniku čije je ime Ahmed,* koji će poslije mene doći' i kad im je on donio jasne dokaze, oni rekoše: 'Ovo je prava vradžbina'“ (Sura 61, 6).¹⁰³

Ovdje se islamski teolozi pozivaju na Ivanovo evanđelje gdje Krist svojim učenicima obećava poslati Duha Svetoga, Parakleta: „Branitelj – Duh Sveti, koga će Otac poslati u moje ime, poučavat će vas u svemu i dozivati vam u pamet sve što vam ja rekoh“ (Iv 14, 26).

Riječ Ahmed tvori se iz istog korijena kao i ime Muhamed, tako da je arabistika iza „hvale vrijedan“, dakle doslovnog značenja kasnije osobnog imena Ahmed, uvijek htjela otkriti grčki „periklytos“, „slavan“, što je opet pogrešno shvaćeno iz „parakletos“, Parakleta iz Ivana. Umjesto „s mojim hvale vrijednim imenom“, može se također prevesti sa „čije je ime Ahmed“, kako to shvaćaju muslimani. Iz ovoga vidimo da je, za muslimane, Biblija koju sada imaju kršćani nepouzdana, ali da još uvijek sadrži proroštva o Muhamedu. Tako bi se Paraklet, koji je prema kršćanskoj objavi sišao na Duhove, po muslimanskoj vjeri pojavio u liku Muhameda. Ivanovo evanđelje kasnije potvrđuje u odlomcima o Parakletu da je to Duh Istine, kojeg će Otac poslati u Isusovo ime i kojeg Isus šalje svojim učenicima od Oca. U Kur'anu je Duh uvijek Božji instrument, ima različite funkcije, tako je životni dah ili anđeov glasnik, a na nekim zagonetnim mjestima

---

¹⁰²Usp. *Isto*, 45.

¹⁰³Usp. J. GNILKA, *Biblija i Kur'an: što ih povezuje, što razdvaja*, 76.

bi mogao stupiti i u hipostatsku uniju sa Logosom: „Pitaju me o duši. Reci: 'Šta je duša – samo Gospodar moj zna, a vama je dato samo malo znanja.'“ (Sura 17, 85).¹⁰⁴

Kršćansko shvaćanje je jasno: nakon odlaska Krista, Duh ga zamjenjuje u vjernicima. On je Paraklet ili odvjetnik / branitelj koji posreduje kod Oca ili koji brani pred ljudskim sudovima. On je Duh istine koji uvodi u svu istinu, u razumijevanje Kristove osobnosti. On svjedoči da Krist ispunja Pisma, koji je bio smisao njegovih riječi, djela, znamenja i svega što učenici prije nisu razumjeli. Time će Duh svjedočiti za Krista i nadvladati nevjeru svijeta.¹⁰⁵

Po islamskom shvaćanju Bog je upravitelj, potpora čovjeka, vjernicima blizu i među njima prisutan, nevidljiv, moćan, nedohvatljiv, ali potreban kao zrak, vjetar, dah, prisutan u duhu, duhom, kao duh. U kršćanstvu Duh Sveti se razlikuje od čovjekovog duha, ali nema razlike između Boga i Božjega Duha. On nije nikakav Treći između Boga i čovjeka, nego je samo Bog u čovjeku kao obuhvaćajuća moć i snaga. On je Božji Duh čijom silom je Božja Riječ postala tijelom. On koristi Isusovu poruku da osnaži srca i živote ljudi da Boga mogu osjećati blizim usuđujući se zvati ga Ocem, kao dijete Božje. Uskrsnućem i uzašašćem Duh Božji postao je i Duhom uzvišenog Krista, Krist je postao životvornim Duhom. Cilj je vjera u jednoga i jedinoga Boga, što znači nasljedovanje Isusa u povjerenju u snagu Božjega Duha koji djeluje gdje hoće i vodi kamo hoće.¹⁰⁶

3.3.9. Sudnji dan i eshatologija

U Kur'anu se jasno naglašava odgovornost čovjeka za njegove čine. Čovjek sam svojim odlukama određuje mjeru nagrade i kazne, ali svijetom ne upravlja tamna sudbina, nego milosrdni i milostivi Bog. Stvaranje, uzdržavanje, upravljanje i sud su izraz njegova slobodnog smilovanja. Božja apsolutna sloboda ne ugrožava relativnu slobodu čovjeka, nego je omogućuje i osnažuje, ukoliko beskonačno nije granica, nego omogućavanje i ispunjenje konačnog. Također u islamu je prisutno i vjerovanje u besmrtnost duše i nedijeljenje iste od tijela.¹⁰⁷

Kur'an na nekoliko mjesta govori o Sudnjem danu, koji se još naziva i dan vjere i dan proživljenja, tako što kaže da će se rog oglasiti, a svijet će biti uništen. Rog će se

---

¹⁰⁴Usp. H. KÜNG – Josef van ESS, *Kršćanstvo i svjetske religije. Islam*, 163-165.

¹⁰⁵Usp. biljšku e za Iv 14, 26 u Jeruzalemskoj Bibliji.

¹⁰⁶Usp. H. KÜNG – Josef van ESS, *Kršćanstvo i svjetske religije. Islam*, 195-196.

¹⁰⁷Usp. *Isto*, 144-146.

ponovno oglasiti, a mrtvi će ustati. Oglašavanje roga simbolizira uništenje forme čistim zvukom ili transcendencijom ili odvajanje forme od njezinih sadržaja.¹⁰⁸

Premda zadnji dani u Kur'anu imaju aspekt užasne patnje, nakon njihovog svršetka počinje novi ciklus, a s njim i novo zlatno doba. Islam povlači oštru razliku između posmrtnih stanja *dženneta* (raja) i *džehennema* (pakla). Poslije smrti naše stanje određuje iskrenost prema sebi i prema stvarnosti. Poistovjećivanje s istinom vodi u džennet, a odbijanje i nevjerovanje u džehennem. Međutim, postoje i oni koji stoje na uzvisini i dozivaju i čuju ljude iz dženneta, ali sami nisu još u njemu: „Između njih biće bedem, a na vrhovima ljudi koji će svakog po obilježju njegovom poznati. I oni će stanovnicima dženneta viknuti: 'Mir vama!' – dok još ne uđu u nj, a jedva će čekati. A kada im pogledi skrenu prema stanovnicima džehennema, uzviknuće: 'Gospodaru naš, ne daj nam da budemo s narodom grešnim!'“ (Sura 7, 46 – 47).¹⁰⁹

Prema Kur'anu, posvećeni su oni koji će, nakon što su ispunili zahtjeve koje iziskuje ljudska priroda, ući u džennet. Premda koncept čistilišta ne postoji u Kur'anu, ipak se opisuje da oni koji nisu savršeni, ali koji nemaju fundamentalnih grešaka, mogu ući u neku vrstu srednjeg stanja. U tom stanju nema patnje, samo posljednje pročišćenje. Nakon toga se prelazi u stanje kakvo imaju i blagoslovljeni: „A oni koji budu vjerovali i dobra djela činili – Mi nikog ne zadužujemo mimo njegovih mogućnosti – biće stanovnici dženneta, u njemu će vječno ostati. Iz njihovih grudi ćemo zlobu odstraniti; ispred njih će rijeke teći, i oni će govoriti: 'Hvaljen neka je Allah, koji nas je na pravi put uputio; mi ne bismo na pravom putu bili da nas Allah nije uputio, poslanici Gospodara našeg su zaista istinu donosili', i njima će se doviknuti: 'Taj džennet ste u nasljedstvo dobili za ono što ste učinili!'“ (Sura 7, 42 – 43).¹¹⁰

Pakao u Kur'anu postoji i traje stalno do izumiranja osobnosti. To je mjesto kazne gdje će prokleti biti izloženi patnjama i vatri. Pakao je, kako stoji u Kur'anu, manifestacija negiranja Boga. Duša koja je izložena patnjama, ustvari je vezana za njih jer se ne može odvojiti od grešaka koje su je tamo dovele. Pakao, kako kažu islamski teolozi, prestaje kada nestane svjesnosti ličnosti.¹¹¹

---

¹⁰⁸Usp. G. CYRIL, *Enciklopedija islama*, 292.

¹⁰⁹Usp. *Isto*, 143.

¹¹⁰Usp. *Isto*, 143.

¹¹¹Usp. *Isto*, 116-117.

U Kur'anu je jasno istaknuta razlika između dvije kategorije onih kojima nije suđeno da budu prokleti kao oni s lijeve strane. Oni su opisani kao oni s desne strane, sretni i oni koji se izjednačavaju sa onima bliskima Allahu. Ističe se razlika u stupnjevima: oni koji su samo uspjeli ostvariti spasenje i oni koji su dobili blaženstvo: „Vas će tri vrste biti: oni srećni – ko su srećni?! i oni nesrećni – ko su nrećni?! i oni prvi – uvijek prvi! Oni će Allahu uvijek bliski biti u džennetskim baščama naslada biće ih mnogo od naroda drevnih“ (Sura 56, 7 – 13).¹¹²

Kur'an, također, jasno naglašava da postoji i ciklički omjer broja spašenih i blaženih: neizbježno propadanje čovječanstva. Kako se čovječanstvo kreće kroz vrijeme sve dalje od prvobitne čistoće, oni bliski će uključivati veliki broj onih starih naroda, a mali broj kasnijih naroda, dok će sretni uključivati i mnogo drevnih i mnogo kasnijih naroda. Kako se bliži kraj vremena, stoji u Kur'anu, spasenje postaje otvoreno mnogima, ali blaženstvo nekima. Ovo nije neobično ako se zna da oni bliski uključuju Isusa i druge poslanike, čija je linija, prema islamskom vjerovanju, zapečaćena Muhamedovom smrću. Kur'an, dakle, govori o različitim džennetima, a svaki od njih odgovara različitim stupnjevima milosti: „A za onoga koji se je stajanja pred Gospodarom svojim bojao biće dva perivoja“ (Sura 55, 46); „Osim ta dva, biće još dva neznatnija perivoja“ (Sura 55, 62).¹¹³

Kur'an donosi da se ljudsko stanje razlikuje od drugih stanja upravo jer ga karakterizira sposobnost spoznaje Apsoluta. Biti rođen kao čovjek znači doći na raskrnicu. Postoje dva glavna puta, jer na kraju će čovjek biti ili spašen ili doveden na ispodljudski oblik, ma kakav bio. Prokletstvo je, za muslimana, proigrana prilika zbog prkosa, nevjerovanja, ravnodušnosti, zbog neispunjavanja obveza preuzetih ulogom Božjeg Poslanika na zemlji. A raj je sjedinjenje sa svojom istinskom prirodom, blizinom Bogu zbog znanja o Njemu i spasom.¹¹⁴

Prema drugoj predaji, kako navodi Pozderović, Isusov ponovni dolazak će se dogoditi nakon najvećih iskušenja na koja će biti stavljen svijet, a sam dolazak opisuje se kao najljepši prizor gdje će Isus lebdjeti kroz oblake, u ranu zoru, iznad Sirije. Držeći se za krila dva anđela, raširenih ruku spustiti će se na munaru Bijele džamije u Damasku. Biti će srednjeg rasta, ni crven ni bijel, u odjeći iz dva dijela, a iz glave će izgledati kao

---

¹¹²Usp. *Isto*, 143.

¹¹³Usp. *Isto*, 143-144.

¹¹⁴Usp. *Isto*, 144.

da mu kapa voda, iako ga vlaga nije dohvatila. Sići se sa munare i u očevicima će zavladati neopisiva radost. Budući da će to biti pred jutarnju molitvu, imam Mehdi će mu ponuditi da u mjesto njega predvodi molitvu, a Isus će odbiti i zajedno će klanjati.¹¹⁵ Nakon toga muslimani će, ojačani Isusovim dolaskom, pobijediti u borbi protiv nevjernika, Židova, a sam Isus će probosti i ubiti Antikrista. Odmah nakon borbe, kako nadalje vjeruju muslimani, Isus će pozivati kršćane u islam, jer je to Allahova vjera koja je naslijedila kršćanstvo i bila propisana svim ljudima svijeta kao uputa i spas čovječanstvu do sudnjeg dana. Tada će Isus, po islamskom vjerovanju, govoriti svima da on nije sin Božji, da nije raspet na križu i da nije preživljavao muke kako se to činilo ljudima.¹¹⁶

Apokaliptička eshatologija, ona starozavjetna, imala je veliki utjecaj na eshatologiju kako Novog zavjeta, tako i Kur'ana. Vremenska točka suda kao „dana“ je oslanjanje na starozavjetni pojam Jahvinog dana. Taj dan vjernici očekuju i za njim čeznu. Prvo svjedočanstvo o predodžbi o uskrsnuću mrtvih i nadi u život s onu stranu, donosi knjiga proroka Daniela: „Tada će se probuditi mnogi koji snivaju u prahu zemljinu: jedni za vječni život, drugi za sramotu, za vječnu gadost. Umnici će blistati kao sjajni nebeski svod, i koji su mnoge učili pravednosti, kao zvijezde navijeke, u svu vječnost“ (Dn 12, 2-3).¹¹⁷

Premda i Biblija i Kur'an najavljuju blizinu toga dana, samo Bog zna taj čas, ali je jasno da će na sudnji dan uskrsnuti mrtvi.

Velike su dodirne točke i sličnosti u apokaliptičnim detaljima između Novog zavjeta i Kur'ana: ratovi, potresi, gladi, razdor obitelji, otpad od vjere, zla sila ili Antikrist. Ipak bitna je razlika što je prema Novom zavjetu događaj Krista odlučujući čimbenik u eshatologiji, a ne apokaliptika. Ovo kristološko usmjerenje ima za posljedicu raspoznavajuće određivanje vremena. Kršćanin gleda budućnost kao sadašnjost, s tim da je odlučujuće gledanje na sadašnjost. Sadašnjost ne ovisi o budućnosti, nego budućnost o sadašnjosti. Odluka o prihvaćanju ili odbacivanju događa se u sadašnjosti i zbog nje se postiže ili gubi konačna sudbina, a odgovarajuća reakcija Sina Čovječjeg dogodit će se u budućnosti, kod posljednjeg suda: „A kažem vam: tko se god prizna mojim pred ljudima,

---

¹¹⁵Usp. A. POZDEROVIĆ, *Muhamedova a.s. predskazanja: sukob civilizacije XXI. stoljeća i trijumf islama*, 84.

¹¹⁶Usp. *Isto*, 86-88.

¹¹⁷Usp. J. GNILKA, *Biblija i Kur'an: što ih povezuje, što razdvaja*, 100.

i Sin Čovječji priznat će se njegovim pred anđelima Božjim. A tko mene zaniječe pred ljudima, bit će zaniječan pred anđelima Božjim“ (Lk 12, 8-9).¹¹⁸

U središtu Isusovog navještanja u Novom zavjetu, bilo je kraljevstvo Božje. To predstavlja obećanje spasenja u konačnoj, eshatonskoj budućnosti, ali koje je već prisutno s Isusom, u njegovu naviještanju i djelovanju. Stoga, snagu Kraljevstva možemo doživjeti već sada: „Ali ako ja po Duhu Božjem izgonim đavle, zbilja je došlo k vama kraljevstvo Božje“ (Mt 12, 28).

Nakon Isusova križa i uskrsnuća, u Novom zavjetu, pojačava se naglasak na sadašnjosti spasenja, spasenjska promjena već sada je dostupna zbilja: „Evo sad je vrijeme milosno, evo sad je vrijeme spasa“ (2 Kor 6, 2); „Po Kristu zadobismo pomirenje“ (Rim 5, 11); „Sada ste oslobođeni od grijeha“ (Rim 6, 22).

Izrazita sadašnja eshatologija Novog zavjeta dolazi do izražaja i u očekivanju novog neba i nove zemlje, gdje su kršteni vjernici „novo stvorenje“ i sebe drže prvencima novoga svijeta. Konačni događaji zbivaju se već sada, sadašnje spasenje je prožeto Kristom, tako da, prema Biblijskim izvješćima, možemo govoriti o sadašnjoj eshatologiji: „A ovo je život vječni: da upoznaju tebe, jedinoga istinskoga Boga i koga si poslao – Isusa Krista“ (Iv 17, 3).¹¹⁹

U Kur'anu nema današnje eshatologije. Ovdje čovjek očekuje konačni Božji zahvat tek na kraju, na posljednji, sudnji dan. Toga dana vratiti će se Bogu svi ljudi, dobri i grešni. Zato je Muhamedovo naviještanje usmjereno na taj posljednji sud: ljudi trebaju vjerovati u Boga i Poslanika njegova i u sudnji dan: „O vjernici, odazovite se Allahu i Poslaniku kad od vas zatraži da činite ono što će vam život osigurati; i neka znate da se Allah upliće između čovjeka i srca njegova, i da ćete se svi pred njim sakupiti“ (Sura 8, 24).¹²⁰

Onostrani život u Kur'anskoj eshatologiji prikazan je živahnim slikama o raji i paklu. Imaju za cilj potaknuti i opomenuti. Vjernici, zlikovci i nevjernici imaju uvid u ono što ih čeka u onostranosti: „Imate pouku o dvjema vojskama koje su se sukobile: jednoj, koja se borila na Allahovu putu i drugoj, nevjerničkoj, kojoj se činilo da pred

---

¹¹⁸Usp. *Isto*, 102.

¹¹⁹Usp. *Isto*, 102-103.

¹²⁰Usp. *Isto*, 103.

sobom ima dva puta više protivnika. A Allah svojom pomoći čini moćnim onoga koga on hoće. To je, zaista, dalekovidnim pouka“ (Sura 3, 13).¹²¹

Naglašavanje Božje vladavine u Kur'anu, za kršćane je postalo dostupno s Isusom i obuhvaća konačno, buduće i vječno spasenje u kojemu se objavila ta vladavina i već sada mijenja ljude. Kristovo uskrsnuće je dovršenje povijesti i u smislu pomirenja s Bogom je anticipacija toga dovršenja. U tome je smisao stvaranja: ono ima svoj početak, a usmjereno je prema dovršenju, koje će se dogoditi u parusiji, ponovom Kristovom dolasku u slavi.¹²²

Za kršćane ponovni Kristov dolazak je dolazak slavnog Mesije, mesijanskog spasenja, ostvarenje punine Kristove narodu Božjem, u kojoj će Bog biti u svemu. Prije dolaska Crkva mora proći kroz kušnju koja će uzdrmati vjeru mnogih vjernika, mnoge religijske obmane od kojih je najveća Antikristova, obmana jednog pseudo-mesijanizma u kojem čovjek slavi sam sebe mjesto Boga i njegova Mesije, a tu obmanu već možemo prepoznati u svijetu. Kraljevstvo Božje za kršćanstvo, neće se ostvariti nekim povijesnim trijumfom Crkve, po nekom uzlaznom napretku, kako vidimo za islamske vjernike u islamskoj teologiji, nego Božjom pobjedom nad zlim. Ta pobjeda će imati oblik Posljednjeg suda, koji je Isus navijestio kao sud Posljednjeg dana, kada će biti vidljivo ponašanje svakoga i tajna srdaca. Tada će biti osuđeno grešno vjerovanje koje je posve prezrelo milost ponuđenu od Boga, a čije se odbijanje ili prihvaćanje očitovalo u ponašanju prema bližnjemu. Isus će u posljedni dan reći: „Sve što ste učinili jednomu od moje najmanje braće, meni ste učinili“ (Mt 25, 40).¹²³

Za islam je pokoravanje Božjoj zapovijedi izvjesno otkupljenje i čovjek se sam otkupljuje. Kao religija zakona, a ne otkupljenja, islam naglašava da će vječni cilj postići samo oni koji su unaprijed određeni. Takvima zlo ne može naškoditi, nego samo onima koji nisu odabrani, koji su unaprijed odbačeni. Za razliku od ovakve slike predestinacije, kršćansko se shvaćanje sastoji u vjeri prema kojoj Bog također otkupljuje po nezasluženoj milosti. On želi da se svi ljudi spase i dođu do spoznanja istine (usp. 1 Tim 2, 4). Otkupitelj je Isus Krist po svojoj smrti na križu i svojem uskrsnuću od mrtvih. Kur'an odbacuje

---

¹²¹Usp. *Isto*, 105.

¹²²Usp. I. KARLIĆ, *Bogočovjek Isus Krist. 2. Mesija, sin Božji, Spasitelj*, 387.

¹²³Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 675 – 678.

oboje. Prema Kur'anu križ je nesporazum, a Isusovo će se uskrsnuće dogoditi kada i uskrsnuće svih mrtvih na sudnji dan.¹²⁴

Prema vjeri kršćana, Kristu, kao Otkupitelju svijeta, pripada puno pravo da konačno sudi djela i srca ljudi, a pravo ima po svomu križu. Otac je sav sud predao Sinu, ali Sin nije došao suditi nego spasiti i dati život koji je u njemu. Odbijanjem milosti u ovom životu svatko već sudi samoga sebe, prima po svojim djelima i sam sebe može osuditi i za vječnost.¹²⁵

---

¹²⁴Usp. J. GNILKA, *Biblija i Kur'an: što ih povezuje, što razdvaja*, 124.

¹²⁵Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, br. 679.

ZAKLJUČAK

O Isusu se u Kur'anu, kao što je navedeno, uvijek govori s poštovanjem, nikada s prijezirom. S istim se poštovanjem govori i o njegovoj majci, koja ga je rodila na djevičanski način. Njeno djevičanstvo u islamu je izrazito poštovano. Druge sličnosti između Biblije i Kur'ana imaju svoj korijen u Starom zavjetu, premda te predodžbe djeluju i u Novom zavjetu u kojem su pojašnjene na nov način.

Za kršćane se vrhunac Božje objave nalazi u Isusu Kristu, vječnoj Božjoj riječi koja se u određenom povijesnom trenutku utjelovila. U mnogo navrata i na različite načine Bog je govorio u prorocima. Na kraju nam je, po kršćanskom vjerovanju, progovorio u Sinu (usp. Heb 1, 1-2). Poslao je, naime, svoga Sina, to jest vječnu Riječ koja rasvjetljuje sve ljude, da prebiva među ljudima i da im izloži najdublju Božju nutrinu. Dakle, Isus Krist, Riječ tijelom postala, čovjek poslan ljudima, govori Božje riječi i dovršuje spasiteljsko djelo koje mu je Otac povjerio. Stoga on, sveukupnom svojom prisutnošću i očitovanjem samoga sebe, riječima i djelima, znamenjima i čudesima, a pogotovo svojom smrću i uskrsnućem od mrtvih, te na koncu, slanjem Duha istine dovršuje objavu ispunjavajući je. Božanskim svjedočanstvom Isus potvrđuje da je Bog doista s nama kako bi nas oslobodio tmina grijeha i smrti te nas uskrisio na vječni život.¹²⁶

Za muslimane se vrhunac objave nalazi u Knjizi. Muhamed u viđenjima gleda Pratur'an kao nebesku knjigu u kojoj su neopozivo zapisane Božje istine. Sam Bog ne izlazi iz svoje transcencije, dok se prema Svetom pismu objava Boga događa u povijesti. Bog dolazi među ljude i ulazi u njihovu povijest. U Isusu Kristu Bog je postao jedan od nas, na sebe preuzima patnju i smrt ljudi, te smrt nadvladava svojim slavim uskrsnućem. Na tragu ovoga mogli bismo reći kako kršćanstvo i islam nude dva različita Božja puta prema ljudima: utjelovljenje i „uknjiženje“.¹²⁷ Iz ovoga je vidljiva i istina koju je jasno izrekao papa Benedikt XVI., govoreći o kršćanstvu kao religiji Riječi, a ne knjige. Upravo utjelovljenje Božje Riječi čini kršćanstvo religijom Riječi, a ne tek knjige.¹²⁸

Kur'an predočava kršćansku vjeru u Trojstvo kao politeizmu, a ne kao odraz Božje egzistencije i stvarateljske ljubavi kojom se priopćio ljudima. Za nas kršćane Isus nije

---

¹²⁶Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dei Verbum. Dogmatska konstitucija i Božanskoj objavi*, u: Dokumenti, KS, Zagreb, 1998., br. 4

¹²⁷Usp. J. GNILKA, *Biblija i Kur'an: što ih povezuje, što razdvaja*, 123.

¹²⁸Usp. BENEDIKT XVI., *Postsinodalna apostolska pobudnica Verbum Domini – Riječ Gospodnja*, KS, Zagreb, 2011., br. 7.

jedan od proroka u nizu, on je više od proroka: Sin, Prvorođenac, među mnogom braćom i sestrama koji će nas uzdići na dostojanstvo djece Božje, što je u Kur'anu neoprostiv grijeh. Prema Kur'anu sam Isus odbacuje takvo vjerovanje.¹²⁹

Pristajanje uz Isusa Krista kao pravoga Boga i pravoga čovjeka, koji je osnovao novozavjetnu zajednicu poznatu pod imenom Crkva, je točka razdvajanja ove dvije religije. Kršćansko je vjerovanje od samoga početka duboko ukorijenjeno u činjenicu da je Isus obećani Mesija kojega su navijestili proroci, te da je on Sin Božji. Priznavati ovu istinu vjere i prijanjati uz nju je odgovor na Božju objavu o kojoj svjedoči Sveto pismo i Predaja. Kršćani pristaju uz Isusa Krista koji je naviještao Boga kao svoga Oca. Muslimani zajedno sa Muhamedom, kako smo vidjeli, nisu bili spremni prihvatiti ovakvu već postojeću i raširenu vjeru.¹³⁰

Predkršćansko razdoblje kao i razdoblje Starog zavjeta u stvarnosti nije završeno Kristovim dolaskom. Ta stvarnost nas upućuje na to da je spasenje povijesno, da se za sve ljude događa u povijesti, što znači da nikada nije dovršeno ni za čovječanstvo ni za pojedinca. Spasenje nigdje ne postoji, pa ni u kršćanima, kao nešto dovršeno i gotovo, nego kao nešto što se stalno ostvaruje u vjeri, nadi i molitvi. Svaki je čovjek u stalnoj borbi između grijeha i milosti. Zbog toga je čovjekovo spasenje stalno nedovršeno, nepotpuno. No, ono je nešto realno i kao stvarnost već prisutno. Prihvatanje i neprihvatanje spasenja neprestano se događa u ljudima. Čovjek živi dramu milosti i grijeha: stalno primamo i promašujemo milost. Zbog toga spasenje ni u kome nije nešto gotovo i u svakom je čovjeku mogućnost promašaja.¹³¹

Kad Crkva ispovijeda univerzalnost Kristova spasenjskog djela, potrebno je razlikovati objektivnu istinu kršćanstva i čovjekovo subjektivno opredjeljenje i spoznaju. Objektivno gledano kršćanstvo je nadmoćno i univerzalno. Sam Bog u svome Sinu došao je k nama. To je ponuda koja se odnosi na čitavo čovječanstvo. U subjektivnom smislu moguće je doći do Krista i njegova navještaja Evandjelja i na drugi način. Pod time mislimo da je i izvan Crkve moguće upoznati i zavoljeti Isusa te da i izvan Crkve postoje ljudi koji su u svom srcu plemenitiji, u ljubavi prema Bogu i čovjeku, te temeljitiji u svojoj religioznosti i svome doživljajnom svijetu negoli oni u Crkvi.¹³²

---

¹²⁹Usp. J. GNILKA, *Biblija i Kur'an: što ih povezuje, što razdvaja*,. 123.

¹³⁰Usp. *Isto*, 125.

¹³¹Usp. T. IVANČIĆ, *Kršćanstvo u traganju za identitetom*, 90.

¹³²Usp. *Isto*, 88-89.

Novi Zavjet nam otkriva univerzalnost spasenja Božje volje i povezivanje spasenja sa otkupiteljskim djelom Isusa Krista, jedinog posrednika. Ljudi postižu spasenje, po Novom zavjetu, ukoliko u vjeri priznaju i prihvaćaju Isusa, Sina Božjega. Ta je poruka upravljena svima, bez iznimke. Međutim, Novi zavjet se ne zatvara prema svemu onome što ne dolazi od Isusa Krista. Neki novozavjetni tekstovi ukazuju na to da Krist za svakog čovjeka ima spasenjsko značenje, pa i za one koji ga ne poznaju. Tu vidimo neograničenu spasenjsku Božju volju i univerzalnost Kristova posredništva u spasenju svakog čovjeka. Ova otvorenost se može odnositi i na vrednote drugih religija:¹³³ „Uostalom, braćo, što god je istinito, što god časno, što god pravedno, što god čisto, što god ljubavno, što god hvalevrijedno; je li što krepost, je li pohvala – to nek vam je u srcu!“ (Fil 4, 8). Vidimo da „u Kristu Bog k sebi poziva sve narode hoteći im priopćiti puninu svoje objave i svoje ljubavi; na razne načine očituje svoju nazočnost ne samo pojedincima nego i narodima preko njihovih bogatstava od kojih su religije poglaviti i bivstven izraz, doduše uz praznine, nedostatke i zablude“.¹³⁴

Katolički nauk ne dovodi u sumnju mogućnost spasenja izvan Crkve onih koji žive po svojoj savjesti. To spasenje, koje je ovisno o Kristu i njegovoj Crkvi, temelji se na univerzalnoj prisutnosti Duha koji se ne može odvojiti od vazmenog Isusovog otajstva. Duh koji djeluje u religijama ipak ne može se izjednačiti s njegovom prisutnošću u Kristovoj Crkvi. Jedino je Crkva Kristovo tijelo i samo u njoj, sa svim intenzitetom, postoji prisutnost Duha. Druge religije mogu biti nositeljice spasenjske istine samo ako ljude vode istinskoj ljubavi, a to je ljubav prema Bogu i ljubav prema bližnjemu što nam je opet omogućio Krist, jedini posrednik, jedini put da se dođe do samog Boga.¹³⁵

Na tome tragu možemo zaključiti riječima deklaracije *Nostra aetate*: „Tako i ostale religije širom svijeta nastoje različitim načinima priteći u pomoć nemiru ljudskoga srca. Katolička Crkva ne odbacuje ništa što u tim religijama ima istinito i sveto i što nerijetko odražava zraku one istine što prosvjetljuje sve ljude“.¹³⁶

---

¹³³Usp. MEĐUNARODNO TEOLOŠKO POVJERENSTVO, *Kršćanstvo i religije*, KS, Zagreb, 1999., br. 38 – 39.

¹³⁴Usp. IVAN PAVAO II, *Redemptoris Missio. Enciklika o trajnoj vrijednosti misijske naredbe*, KS, Zagreb, 1991., br. 55

¹³⁵Usp. MEĐUNARODNO TEOLOŠKO POVJERENSTVO, *Kršćanstvo i religije*, br. 81., 85., 87.

¹³⁶DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Nostra aetate. Deklaracija o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama*, br. 2.

BIBLIOGRAFIJA

- BENEDIKT XVI., Postsinodalna apostolska *pobudnica Verbum Domini - Riječ Gospodnja*, KS, Zagreb, 2011.
- CYRIL, Glasse, *Enciklopedija islama*, Libris, Sarajevo, 2006.
- DOGAN, Nikola, *Religije i spas, Izvan Crkve nema spasa*, KBF Đakovo, Đakovo, 2013.
- DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dei Verbum. Dogmatska konstitucija i Božanskoj objavi*, u: Dokumenti, KS, Zagreb, 1998.
- DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Nostra aetate. Deklaracija o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama*, u: Dokumenti, KS, Zagreb, 1998.
- GNILKA, Joachim, *Biblija i Kur'an: što ih povezuje, što razdvaja*, KS, Zagreb, 2007.
- HERCSIK, Donath, *Gospodin Isus: studija o kristologiji i soteriologiji*, KS, Zagreb, 2023.
- HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, Glas koncila, Zagreb, 2016.
- IVAN PAVAO II, *Redemptoris Missio. Enciklika o trajnoj vrijednosti misijske naredbe*, KS, Zagreb, 1991.
- IVANČIĆ, Tomislav, *Kršćanstvo u traganju za identitetom*, KS, Zagreb, 1990.
- JERUZALEMSKA BIBLIJA, KS, Zagreb, 2003.
- KARLIĆ, Ivan, „Isus Krist u nekim nekršćanskim religijama“, u: Ž. TANJIĆ, T. KOVAČ, B. MURIĆ (ur.), *Teologijom svjedočiti i naviještati. Zbornik radova u čast profesoru emeritusu Tomislavu Ivančiću*, KS, Zagreb, 2010., 723-731.
- KARLIĆ, Ivan, *Bogočovjek Isus Krist. 2. Mesija, sin Božji, Spasitelj*, KS, Zagreb, 2022.
- KARLIĆ, Ivan, *Bogočovjek Isus Krist. Uvod u kristologiju*, KS, 2009.
- KRISTIĆ, Alen, „Ludost križa u svjetlu Kur'ana“, u: *Svjetlo riječi*, travanj 2009., 43-45.
- KÜNG, Hans –ESS, Josef van, *Kršćanstvo i svjetske religije. Islam*, Svjetlo riječi, Livno, 1995.
- KÜNG, Hans Uvod u kršćansku vjeru, *Apostolsko vjerovanje protumačeno našim suvremenicima*, Svjetlo riječi, Sarajevo, 2011.
- KUR'AN ČASNI, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1977.

- MATELJAN, Ante, „Kršćanstvo i New Age“, u: *Crkva u svijetu*, 38 (2003.) 2, 300-323.
- MAURICE, Bucaille, *Biblija, Kur'an i nauka*, Svjetlost, Sarajevo, 1978.
- MEĐUNARODNO TEOLOŠKO POVJERENSTVO, *Kršćanstvo i religije*, KS, Zagreb, 1999.
- MEŠIĆ, Mirza, „Isa, Mesih, sin Merjemin / Isus, Mesija, sin Marijin – Poslanik Islama“, u: J. BLAŽEVIĆ, J. ŠIMUNOVIĆ (ur.), *Interpretacija Isusa Krista izvan kršćanstva: zbornik radova međureligijskog znanstvenog simpozija*, Veritas, Zagreb, 2017., 64-78.
- POZDEROVIĆ, Admir, *Muhamedova a.s. predskazanja: sukob civilizacije XXI. stoljeća i trijumf islama*, Grafika, Goražde, 2004.
- ROŠČIĆ, Nikola Mate, *Isus Krist u Islamu*, Vlastita naklada, Šibenik, 2012.
- RUPČIĆ, Ljudevit, *Pravi Bog i pravi čovjek*, KS, Zagreb, 1990.
- ZOVKIĆ, Mato, „Isusovo djetinjstvo i mesijansko djelovanje prema Kur'anu i kanonskim evanđeljima“, u: Ž. TANJIĆ, T. KOVAČ, B. MURIĆ (ur.), *Teologijom svjedočiti i navještati. Zbornik radova u čast profesoru emeritusu Tomislavu Ivančiću*, KS, Zagreb, 2010., 855 – 886.

SADRŽAJ

UVOD.....	5
1. KRŠĆANSKO VJEROVANJE O ISUSU IZ NAZARETA.....	7
1.1. „Što ljudi kažu tko sam ja?“.....	7
1.1.1. Mesija.....	8
1.1.2. Sin Božji.....	9
1.1.3. Sin Čovječji.....	9
1.1.4. Gospodin, Kyrios.....	10
2. ISUS U NEKIM NEKRŠĆANSKIM RELIGIJAMA.....	12
2.1. Židovstvo: antimesijanski stav prema Isusu.....	12
2.2. Hinduizam: Isus Krist kao guru.....	13
2.3. Budizam: terapijski pristup Isusu.....	14
2.4. New Age: Isus kao jedna od mnogih inkarnacija božanskog.....	15
3. ISUS U ISLAMU.....	18
3.1. Islam kao prva i posljednja religija.....	18
3.2. Vječna Riječ kao Knjiga ili kao Čovjek.....	21
3.3. Isus/Isa.....	25
3.3.2. Isus Mesija.....	28
3.3.3. Čovjek i grijeh.....	29
3.3.4. Otkupljenje.....	31
3.3.5. Isusova znamenja.....	32
3.3.6. Odnos Oca, Sina i Duha Svetoga.....	34
3.3.7. Raspeće.....	37
3.3.8. Preteča i Duh.....	40
3.3.9. Sudnji dan i eshatologija.....	41
ZAKLJUČAK.....	48
BIBLIOGRAFIJA.....	51